ΠΛΗΡΩΜΕΝΟ ΤΕΛΟΣ
Του Τομέα ΚΕΜΠ ΚΡΥΟΝΕΡΙΟΥ
Αριθμός Αδείας 4537
ΕΛΤΑ Hellenic Post
ΕΝΤΥΠΟ ΚΛΕΙΣΤΟ ΑΡ. ΑΔΕΙΑΣ 1973/05 ΚΕΜΠ ΚΡΥΟΝΕΡΙΟΥ

ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ ΤΟΥ ΙΝΕ/ΓΣΕΕ, Τεύχος 244, Νοέμβριος-Δεκέμβριος 2018

ΙΝΕ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΓΣΕΕ

100 Χρόνια Συνδικάτα:
Βασικοί σταθμοί του εργατικού κινήματος στην Ελλάδα

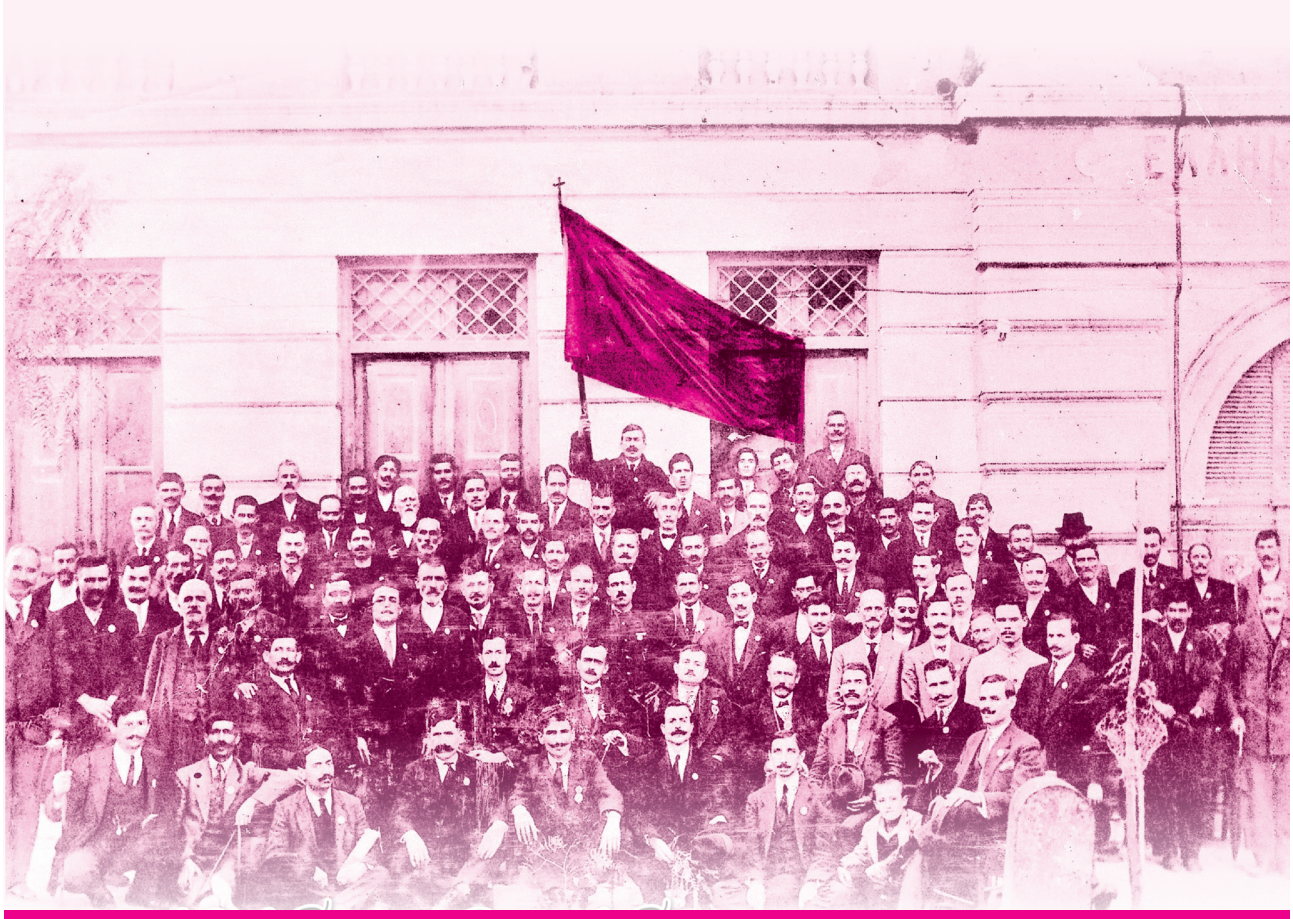

Το σύγχρονο εργασιακό τοπίο στα μίντια

• Δραστηριότητες του ΙΝΕ

ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΓΣΕΕ

Τεύχος 244, Νοέμβριος-Δεκέμβριος 2018

ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΣΥΝΤΑΞΗΣ

Οι αγώνες της εργατικής τάξης στην Ελλάδα για τη διεκδίκηση καλύτερων συνθηκών εργασίας και γενικά για μια καλύτερη ζωή ξεκινούν από τη δεκαετία του 1870. Οι δύσκολες και εξοντωτικές συνθήκες εργασίας σε βιομηχανικές και βιοτεχνικές μονάδες ή σε εμπορικά καταστήματα, ώθησαν τους εργαζόμενους να θέσουν εξαρχής τα εργατικά ζητήματα στις διεκδικήσεις των πρώτων σωματείων που άρχισαν να δημιουργούνται εκείνη την εποχή. Σήμερα η δράση του εργατικού κινήματος συνεχίζεται. Διότι, παρά τις εκάστοτε αντιξοότητες, η εργατική τάξη εμφανίζεται στο προσκήνιο, ως ο αστάθμητος παράγοντας που τροποποιεί τους όρους του πολιτικού παιχνιδιού. Η ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ, σε αυτό το τεύχος, με αφορμή τα 100 χρόνια από την ίδρυσή της ΓΣΕΕ, παρουσιάζει ένα κείμενο σχετικά με τους Βασικούς Σταθμούς του εργατικού κινήματος στην Ελλάδα. Επιπλέον, παρουσιάζει ένα άρθρο σχετικά με τις αλλαγές στο εργασιακό τοπίο των μίντια ως αποτέλεσμα των καταστροφικών επιπτώσεων της οικονομικής κρίσης και ύφεσης στα χρόνια των μνημονίων. Τέλος, η ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ παρουσιάζει τις δραστηριότητες του ΙΝΕ το τελευταίο διάστημα.

ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ • ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ ΤΟΥ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟΥ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΤΗΣ ΓΣΕΕ

ΕΚΔΟΤΗΣ: Γιάννης Παναγόπουλος
ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΕΚΔΟΣΗΣ: Γιώργος Αργείτης
ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ: Γιώργος Αργείτης, Δημήτρης Κατσορίδας, Γιώργος Κολλιάς, Γιώργος Κρητικίδης
ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ ΕΚΔΟΣΗΣ: Γ. Κολλιάς, Δ. Κατσορίδας
ΓΡΑΦΕΙΑ: Ιουλιανού 24 Αθήνα, Τηλ: 210 8202247, Fax: 210 8202202
ΙΣΤΟΣΕΛΙΔΑ: www.inegsee.gr • **ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ:** dkat@inegsee.gr
ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΣΕΛΙΔΟΠΟΙΗΣΗ ΠΑΡΑΓΩΓΗ: ΚΑΜΠΥΛΗ, Αντιγόνης 60, Τηλ: 210 5156820, Fax: 210 5156811, www.kambili.gr

100 ΧΡΟΝΙΑ ΣΥΝΔΙΚΑΤΑ: ΒΑΣΙΚΟΙ ΣΤΑΘΜΟΙ του ΕΡΓΑΤΙΚΟΥ ΚΙΝΗΜΑΤΟΣ στην ΕΛΛΑΔΑ

Δημήτρης Κατσορίδας[1]

Το εργατικό ζήτημα τότε και τώρα

Οι αγώνες της εργατικής τάξης στην Ελλάδα για τη διεκδίκηση καλύτερων συνθηκών εργασίας και γενικά για μια καλύτερη ζωή ξεκινούν από τη δεκαετία του 1870. Οι δύσκολες και εξοντωτικές συνθήκες εργασίας σε βιομηχανικές και βιοτεχνικές μονάδες ή σε εμπορικά καταστήματα, ώθησαν τους εργαζόμενους να θέσουν εξαρχής τα εργατικά ζητήματα στις διεκδικήσεις των πρώτων σωματείων που άρχισαν να δημιουργούνται εκείνη την εποχή.

Από την πρώτη απεργία που ξέσπασε από τους εργάτες ξύλου, των ναυπηγείων της Σύρου, στην Ερμούπολη, το 1879, μέχρι τους σύγχρονους απεργιακούς αγώνες, στην εποχή των μνημονίων, το εργατικό-συνδικαλιστικό κίνημα έχει δώσει μεγάλες μάχες και θυσίες, έχει δεχτεί ήττες, όμως έχει καταφέρει μεγάλες επιτυχίες και νίκες, αναβιβάζοντας την κοινωνική και πολιτική θέση του κόσμου της εργασίας σε υψηλότερα επίπεδα.

Στις αρχές του 20ου αιώνα πραγματοποιούνται σημαντικές κινητοποιήσεις σε πολλούς κλάδους και πόλεις της χώρας και δημιουργούνται σωματεία και δευτεροβάθμιες οργανώσεις. Κομβικό σημείο αποτέλεσε ο Νόμος 281/1914, περί σωματείων, ο οποίος κατοχύρωσε *τα* δικαιώματα των συνδικαλιστικών οργανώσεων. Ταυτόχρονα, η ιδέα μίας κεντρικής συνδικαλιστικής οργάνωσης κερδίζει συνεχώς έδαφος και το 1918 συγκαλείται το Α΄ Πανελλαδικό Εργατικό Συνέδριο. Το ιδρυτικό συνέδριο της ΓΣΕΕ, το οποίο ξεκίνησε στις 21 Οκτωβρίου στην Αθήνα και ολοκληρώθηκε στις 28 Οκτωβρίου στον Πειραιά, ήταν αποτέλεσμα των διεργασιών της περιόδου 1912-1918, και αποτέλεσε σημαντικό σταθμό στην ιστορία του εργατικού κινήματος στην Ελλάδα, γιατί συνένωσε το συνδικαλισμένο προλεταριάτο κάτω από μια ενιαία οργάνωση.

1 Για μια πιο εκτενή παρουσίαση δες Δ. Κατσορίδας, *Βασικοί σταθμοί του εργατικού-συνδικαλιστικού κινήματος στην Ελλάδα 1870-2001*, εκδόσεις ΑΡ.ΙΣΤΟ.Σ-ΓΣΕΕ, Αθήνα 2008.

Όμως, το συνδικαλιστικό κίνημα στην Ελλάδα από την ίδρυσή του, σημαδεύτηκε από την εξέλιξη της πολιτικής κατάστασης του τόπου, η οποία χαρακτηριζόταν από τον μη ομαλό πολιτικό και κοινοβουλευτικό βίο. Το άμεσο αποτέλεσμα αυτών των εξελίξεων ήταν η –για μεγάλο χρονικό διάστημα– προσπάθεια για την επιβίωση και διατήρηση της αυτονομίας των συνδικάτων απέναντι στις ποικίλες κρατικές και εργοδοτικές παρεμβάσεις, οι διώξεις και οι φυλακίσεις αγωνιστών και ο εργατοπατερισμός, τα οποία ελάμβαναν χώρα ιδιαίτερα κατά τις περιόδους επιβολής δικτατοριών την εποχή του Μεσοπολέμου, κατά τη διάρκεια της γερμανοϊταλικής κατοχής, την περίοδο του εμφυλίου πολέμου, τους μετεμφυλιοπολεμικούς χρόνους, καθώς επίσης και στη μεταπολιτευτική περίοδο μετά το 1974. Μόνο με τον φιλεργατικό νόμο1264 του 1982, που ψηφίζει η κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ, καθώς επίσης με την καθιέρωση της απλής αναλογικής, ξεκινά μία νέα περίοδος για τον εκδημοκρατισμό του συνδικαλισμού και την κατοχύρωση των ελευθεριών του.

Τη δράση του εργατικού κινήματος και των συνδικάτων, σε όλα τα επίπεδα (συνδικαλιστικό, θεσμικό, κλπ.), ανέκοψαν από το 2010 τα Μνημόνια και οι Πράξεις Νομοθετικού Περιεχομένου, με τις οποίες συρρικνώθηκε το εργατικό εισόδημα, μειώθηκε ή και εξαφανίστηκε η προστασία των εργαζομένων, ενώ διογκώθηκε η ανεργία και οι ανασφάλιστοι εργαζόμενοι.

Παρατηρώντας κάποιος/-α την εξέλιξη του εργατικού ζητήματος στην Ελλάδα αισθάνεται πως αυτά για τα οποία αγωνίζονται οι σύγχρονες δυνάμεις της εργασίας δεν απέχουν πολύ από εκείνα για τα οποία πάλευαν οι παλαιότεροι. Οι μισθοί, μέσω των μνημονίων, έχουν καταβαραθρωθεί, η ανεργία έχει διογκωθεί, υπάρχει νέο μεταναστευτικό ρεύμα, οι ώρες εργασίας έχουν γίνει λάστιχο, η κοινωνική ασφάλιση συνεχώς υποβαθμίζεται, η αδήλωτη εργασία και οι ευέλικτες μορφές απασχόλησης κυριαρχούν, υπάρχει άγχος και εργασιακό στρες, οι συνθήκες υγιεινής και ασφάλειας της εργασίας υποτιμώνται και υποβαθμίζονται, αυξάνονται τα εργατικά ατυχήματα, ποινικοποιείται η συνδικαλιστική δράση, κυριαρχεί ο φόβος και η αποστράτευση.

Αλήθεια, πόσο πολύ διαφέρουν όλα αυτά από τις συνθήκες εργασίας που επικρατούσαν στις αρχές του 20ου αιώνα;

Παρ' όλα αυτά, η δράση του εργατικού κινήματος συνεχίζεται, ενώ το νέο εργατικό ζήτημα τίθεται με νέους όρους στην ατζέντα των συνδικάτων.

Με αφορμή την συμπλήρωση των 100 χρόνων συνδικαλιστικό κίνημα, δηλαδή από την ίδρυση της ΓΣΕΕ, το 1918 μέχρι το 2018, παραθέτουμε παρακάτω μια συνοπτική χρονολογική παρουσίαση των βασικών σταθμών και αγώνων του εργατικού κινήματος στην Ελλάδα.

Τα πρώτα συνδικάτα, οι πρώτοι αγώνες, η πρώτη εργατική νομοθεσία

1879: Δημιουργείται το πρώτο συνδικάτο από τους εργάτες ξύλου των ναυπηγείων της Σύρου, στην Ερμούπολη, ενώ μέσα στον ίδιο χρόνο οργανώνονται και κατέρχονται σε απεργία οι εργάτες των βυρσοδεψείων της Σύρου. Τα βασικότερα αιτήματα της εποχής είναι η μείωση των ωρών εργασίας από 12 σε 10, η αύξηση του μεροκάματου και μέτρα για την καταπολέμηση της ανεργίας. Μετά τους ναυπηγούς απεργούν οι βυρσοδέψες της Σύρου με παρόμοια αιτήματα. Έπειτα από βίαιες συγκρούσεις με τον στρατό και την Αστυνομία, τα αιτήματά τους γίνονται τελικά δεκτά.

1882: Ιδρύονται στην Αθήνα τα πρώτα σωματεία. Το πρώτο από αυτά είναι των τυπογράφων. Ακολουθούν των μεταλλουργών, των εμποροϋπαλλήλων, των ραφτάδων, ο σύλλογος μηχανικών και θερμαστών με έδρα τον Πειραιά (1899) που εργάζονται στα πλοία κ.ά. Δημιουργούνται συνδικάτα στις βασικότερες πόλεις, όπως στην Αθήνα, στον Πειραιά, στην Πάτρα, στον Βόλο και αλλού, ενώ παράλληλα αυξάνονται και οι εργατικοί αγώνες.

1894: Οργανώνεται η πρώτη εργατική Πρωτομαγιά, της οποίας το ψήφισμα έθετε τα εξής προς επίλυση αιτήματα: εφαρμογή της οκτάωρης εργασίας, ανάπαυση την Κυριακή, συντάξεις σε όλους τους απόμαχους εργάτες, κατάργηση της θανατικής ποινής και της προσωπικής κράτησης για χρέη.

1896: Απεργία στα Μεταλλεία Λαυρίου. Οι απεργοί ανατινάζουν την αποθήκη δυναμίτη και καταλαμβάνουν το εργοστάσιο.

1860-1910: Δημιουργούνται οι πρώτες εργατικές περιοχές: τα Αναφιώτικα, στην Πλάκα, περίπου το 1860, η Νεάπολη (Εξάρχεια), το Μεταξουργείο, το Γκάζι, το Λαύριο από το 1870 με το βιομηχανικό οικισμό των μεταλλείων, η Ερμούπολη της Σύρου το 1870, και ο Πειραιάς, ο οποίος εποικίστηκε από νησιώτες από τη Χίο, την ΄Υδρα, τις Κυκλάδες, τα Κύθηρα, αλλά και από Μανιάτες, γι' αυτό πολλοί γνωστοί συνοικισμοί του, έφεραν και το όνομα του τόπου καταγωγής των κατοίκων του (τα Χιώτικα, τα Υδραίικα, τα Μανιάτικα). Άλλες περιοχές, στις οποίες γύρω από τα εργοστάσια αναπτύχθηκαν εργατικοί οικισμοί ήταν η Ελευσίνα, η οποία χτίστηκε γύρω από το εργοστάσιο τσιμέντων Τιτάν (1902) και η Δραπετσώνα γύρω από την Ανώνυμη Χημική Εταιρεία του Κανελλόπουλου (1910). Με αυτόν τον τρόπο, σταδιακά, άρχισαν να δημιουργούνται οι βιομηχανικές περιοχές της ευρύτερης περιοχής της Αθήνας και του Πειραιά, οι οποίες ακολουθούσαν, κατά κύριο λόγο, τη γραμμή του σιδηροδρόμου από τον Πειραιά μέχρι τα Πατήσια.

1906: Οι μεταλλωρύχοι Λαυρίου ιδρύουν σωματείο, το οποίο συγκεντρώνει 5.000 μέλη.

1908: Ιδρύεται ο Σύνδεσμος των Εργατικών Τάξεων της Ελλάδος (ΣΤΕΤ) από τον σοσιαλιστή Πλάτωνα Δρακούλη, με σκοπό την ιδεολογική διαπαιδαγώγηση της εργατικής τάξης.

1908: Ιδρύεται το πρώτο Εργατικό Κέντρο στην Ελλάδα, το Εργατικό Κέντρο Βόλου, το οποίο παρουσιάζει όχι μόνο συνδικαλιστική δράση, αλλά και μορφωτική, διοργανώνοντας διαλέξεις σε θέματα εργατικά, εκμάθησης της δημοτικής γλώσσας, θρησκείας, θεωρίας του σοσιαλισμού κ.ά.

1909: Ιδρύεται η Φεντερασιόν, στη Θεσσαλονίκη, όταν η πόλη υπαγόταν ακόμη στην Οθωμανική Αυτοκρατορία. Η Φεντερασιόν είναι πολιτικο-συνδικαλιστική σοσιαλιστική εργατική οργάνωση ομοσπονδιακής μορφής, η οποία αποτελείται από εργάτες Εβραίους, Έλληνες, Τούρκους, Βούλγαρους, Σλάβους κ.ά. με σκοπό την υπεράσπιση των συμφερόντων της εργατικής τάξης της περιοχής.[2]

1909: Ψηφίζεται ο Νόμος 3455 που καθιερώνει την *Κυριακή αργία* και το 1911 ο Νόμος *«Περί υγιεινής και ασφαλείας των εργατών και περί ωρών εργασίας»*.

1910: Στις 26 Φεβρουαρίου ιδρύεται το Εργατικό Κέντρο Αθήνας από τέσσερα σωματεία: των ραπτών, των μαρμαρογλυπτών, των λατόμων και των τυπογράφων.

1912: Συγκροτείται το Εργατικό Κέντρο Πειραιά, ενώ το 1914 αναγνωρίζεται το δικαίωμα σύστασης σωματείων.

1914-1920: Μεταξύ αυτών των ετών μειώνεται σταδιακά κατά δύο ώρες ο χρόνος εργασίας, δηλαδή από σχεδόν 11 ώρες σε 9 ώρες ημερησίως.

1912: Συστήνεται η Επιθεώρηση Εργασίας επιφορτισμένη με την εποπτεία τήρησης της εργατικής νομοθεσίας. Επίσης, θεσμοθετείται ειδική προστατευτική νομοθεσία που απαγορεύει την εργασία για παιδιά κάτω των 12 ετών και σε γυναίκες εγκύους τέσσερις εβδομάδες πριν και 3-4 εβδομάδες μετά τον τοκετό. Επιπλέον, απαγορεύει τη νυκτερινή εργασία γυναικών και παιδιών και ορίζει ως χρονικό όριο για την ημερήσια εργασία γυναικών και ανηλίκων τις 10 ώρες.

---

2 Για περισσότερα δες Δ. Κατσορίδας, *Εργατικό κίνημα και συνδικαλιστική δράση στη Θεσσαλονίκη στις αρχές του 20ού αιώνα (1900-1912). Το παράδειγμα της Φεντερασιόν: Συμπεράσματα και διδάγματα για τη δράση των συνδικάτων σήμερα*. Δημοσιεύτηκε στα Κείμενα Πολιτικής (Policy Briefs)/9, στο Παρατηρητήριο Οικονομικών και Κοινωνικών Εξελίξεων, ΙΝΕ-ΓΣΕΕ, Αύγουστος 2015, Αθήνα.

1914: Ψηφίζεται ο Νόμος *«Περί σωματείων»*, ο οποίος κατοχυρώνει το δικαίωμα του «συνεταιρίζεσθαι» για τους εργάτες, αναγνωρίζοντας τα σωματεία τους και αποκλείοντας από αυτά τους εργοδότες, επειδή μέχρι τότε ιδρύονταν οργανώσεις μεικτές, από εργάτες και εργοδότες μαζί. Πολλοί από αυτούς τους νόμους, με τις απαραίτητες συμπληρώσεις και τροποποιήσεις, ισχύουν μέχρι σήμερα.

1916: Στις 21 Αυγούστου γίνεται η περίφημη απεργία των μεταλλωρύχων της Σερίφου, με βασικά αιτήματα την καθιέρωση του οκταώρου αντί των 12-14 ωρών που δούλευαν καθημερινά, την αύξηση του ημερομισθίου και τη προστασία της ζωής των εργατών εξαιτίας των επικίνδυνων και ανθυγιεινών συνθηκών εργασίας. Η απεργία, στην οποία συμπαραστάθηκαν και χίλιοι, περίπου, κάτοικοι του νησιού, συνοδεύτηκε από βίαιες συγκρούσεις των εργατών με τη Χωροφυλακή, με συνέπεια να σκοτωθούν τέσσερις απεργοί και τρεις χωροφύλακες. Τελικά, τα αιτήματα των απεργών έγιναν δεκτά.[3]

1917: Ιδρύεται το Εργατικό Κέντρο Θεσσαλονίκης.

Η περίοδος του Μεσοπολέμου

1918: Από τις 21 έως τις 28 Οκτωβρίου 1918 ιδρύεται η Γενική Συνομοσπονδία Εργατών Ελλάδος (ΓΣΕΕ), ως αποκορύφωμα της δράσης και των αγώνων για την οργανωτική ενότητα και τον συντονισμό της δραστηριότητας του ελληνικού συνδικαλιστικού κινήματος.

1921: Ιδρύεται η Λέσχη των Δημοσίων Υπαλλήλων, της οποίας μέλη μπορούν να γίνουν όλοι οι δημόσιοι υπάλληλοι και οι συνταξιούχοι, ενώ επίσης λειτουργεί η Πανυπαλληλική Επιτροπή, η οποία αποτελείται από 21 αντιπροσώπους και συντονίζει 13 σωματεία και Δημοσιοϋπαλληλικές Ενώσεις.

1921: Τον Φεβρουάριο ξεσπούν τα γεγονότα του Βόλου. Η εξέγερση ξεκίνησε με μια συγκέντρωση του πληθυσμού εναντίον της ακρίβειας των ειδών πρώτης ανάγκης και κατά της συνέχισης του πολέμου. Το πλήθος υπερέβη τα 15.000 άτομα, καθώς έφθασαν αγρότες και από τα γύρω χωριά, προκειμένου να πάρουν μέρος στη διαδήλωση. Οι Αρχές, με τη βοήθεια στρατιωτικών δυνάμεων, κατέστειλαν την εξέγερση και προέβησαν σε συλλήψεις και βασανισμούς εκατοντάδων εργατών.[4]

3 Για περισσότερα βλ. Δ. Κατσορίδας, «100 χρόνια από την απεργία και την εξέγερση των μεταλλωρύχων της Σερίφου», περιοδικό *«Κόκκινο»*, τεύχος 5, φθινόπωρο 2016.

4 Την ίδια περίοδο, 1921-22, έχουμε σημαντικούς εργατικούς αγώνες των σιδηροδρομικών, καθώς και των εργατών στον ηλεκτρισμό. Βλέπε Δ. Λιβιεράτος, *Το ελληνικό εργατικό κίνημα 1918-1923*, εκδόσεις Καρανάση, Αθήνα, 1976.

1922: Μικρασιατική Καταστροφή και μεγάλο κύμα προσφύγων προς την Ελλάδα (1.200.000 άτομα). Αυτή η εξέλιξη αλλάζει όλα τα κοινωνικά δεδομένα. Οι περισσότεροι εγκαταστάθηκαν στις πόλεις, όπου εντάσσονται στο εργατικό δυναμικό, τροφοδοτώντας την εργατική τάξη με νέο αίμα, συντείνοντας στην κατά 100% αριθμητική αύξησή της. Ταυτόχρονα, συνέβαλαν σημαντικά στη βιομηχανική ανάπτυξη της χώρας, εφόσον αυτή έχει εξασφαλίσει φθηνά εργατικά χέρια. Η εγκατάσταση μεγάλου αριθμού τους στην Αθήνα, σε κακές συνθήκες διαβίωσης σε παραγκογειτονιές, συμβάλλει στην ανάπτυξη συγκεκριμένων περιοχών (Νέα Φιλαδέλφεια, Περισσός, Πετρούπολη, Αμπελόκηποι, Πολύγωνο, Γηροκομείο, Κοκκινιά, Καισαριανή, Καλλιθέα, Βύρωνας, Νέα Ιωνία, Περιστέρι, Αιγάλεω, Δραπετσώνα, Κερατσίνι, Πέραμα, Σκαραμαγκάς, Ελευσίνα, Αγ. Ιωάννης Ρέντης, Ταύρος, Δουργούτοι κ.λπ).

1923: Στις 22 Αυγούστου γίνεται πανεργατική συγκέντρωση της ΓΣΕΕ και του Εργατικού Κέντρου Πειραιά στο Πασαλιμάνι, η οποία καταστέλλεται βίαια από την επίθεση του στρατού και της Αστυνομίας, με αποτέλεσμα 11 νεκρούς και δεκάδες τραυματίες. Τα βασικά αιτήματα των απεργών είναι η αύξηση των ημερομισθίων, η μείωση των ωρών εργασίας, η βελτίωση των συνθηκών εργασίας, ιδιαίτερα για τους ανήλικους εργαζομένους, η επαναπρόσληψη των απολυμένων κ.ά. Η εν λόγω απεργία, του Αυγούστου 1923, είναι μεγάλης σημασίας, διότι αποτελεί τη μεγαλύτερη σε έκταση και μαχητικότητα απεργία που είχε συμβεί στη μέχρι τότε ιστορία του εργατικού κινήματος στην Ελλάδα. Επιπρόσθετα, είχε σημαντικές επιπτώσεις στη μετέπειτα πορεία του ελληνικού συνδικαλισμού, καθώς στάθηκε η αφορμή για μια πιο συστηματική αντιμετώπιση του εργατικού κινήματος από την πλευρά του κράτους και της εργοδοσίας με σκοπό τη ενίσχυση της αντι-σοσιαλιστικής παράταξης. Μετά από την απεργία απαγορεύτηκε η λειτουργία των σωματείων, το οποίο κράτησε τρεις μήνες. Αυτό έγινε για πρώτη φορά.[5]

1926: Μεγάλη απεργία των καπνεργατών του Αγρινίου. Το βασικό τους αίτημα ήταν να μη φύγουν τα καπνά ανεπεξέργαστα στις διεθνείς αγορές, πράγμα το οποίο θα είχε ως συνέπεια την αύξηση της ανεργίας και τη μείωση της περιόδου της καπνεργασίας. Οι συγκρούσεις με τη Χωροφυλακή είχαν ως απολογισμό δύο νεκρούς: έναν καπνεργάτη και μία καπνεργάτρια. Είναι το πρώτο καπνεργατικό αίμα που χύνεται.

1926: Στις 28 Μαρτίου ξεκίνησαν οι εργασίες του 3ου Πανεργατικού Συνεδρίου

5 Για μια πιο αναλυτική παρουσίαση της απεργίας στο Πασαλιμάνι, δες Θ. Καμπαγιάννης, *Το εργατικό συνδικαλιστικό κίνημα στην Ελλάδα 1918-1926. Οι απεργίες, τα συνέδρια της ΓΣΕΕ και η οργανική σύνδεση με το ΣΕΚΕ-ΚΚΕ*, εκδόσεις Μαρξιστικό Βιβλιοπωλείο, Αθήνα 2007.

της ΓΣΕΕ, στον Πειραιά. Η κατάσταση για το εργατικό-συνδικαλιστικό κίνημα είναι δύσκολη. Ήδη πολλά στελέχη του είναι στις φυλακές και στις εξορίες. Οι εξελίξεις στο 3ο Συνέδριο της ΓΣΕΕ αποτέλεσαν τις απαρχές της διάσπασης του συνδικαλιστικού κινήματος, διότι τα συντηρητικά στοιχεία ωθούσαν τους Αριστερούς έξω από τη ΓΣΕΕ, διαγράφοντας όποιο σωματείο επηρεαζόταν από αυτούς.

1926: Στις 2 Μαΐου πραγματοποιείται στην Αθήνα το ιδρυτικό Συνέδριο της Συνομοσπονδίας Δημοσίων Υπαλλήλων Ελλάδος (ΣΔΥΕ).

1927: Στις 29 Δεκεμβρίου πραγματοποιείται η πρώτη απεργιακή κινητοποίηση των δημοσίων υπαλλήλων με την προκήρυξη δίωρης στάσης εργασίας. Ως αποτέλεσμα της συνδικαλιστικής δράσης των δημοσίων υπαλλήλων η κυβέρνηση ψηφίζει τον Νόμο 3453/12-3-1928 *«περί απεργούντων Δημοσίων Υπαλλήλων»* και εξαπολύει κύμα διώξεων κατά των συνδικαλιστικών στελεχών.

1928: Στις 8 Μαΐου διεξάγεται το 4ο Συνέδριο της ΓΣΕΕ, στο Δημοτικό Θέατρο Πειραιά. Από τις διαδικασίες αποκλείονται, με αντιδημοκρατικές μεθοδεύσεις, οι κομμουνιστές συνδικαλιστές. Συντελείται, ουσιαστικά, η διάσπαση του συνδικαλιστικού κινήματος.

1929: Στις 3 Φεβρουαρίου 1929 ιδρύεται η Ενωτική Γενική Συνομοσπονδία Εργατών Ελλάδος (ΕΓΣΕΕ) από τους κομμουνιστές που εκδιώχθηκαν από τη ΓΣΕΕ. Όμως, στις 31 Ιανουαρίου 1930, με απόφαση του Πρωτοδικείου Αθηνών, το οποίο επικαλέστηκε το «Ιδιώνυμο», διαλύεται η Ενωτική ΓΣΕΕ, η οποία έκτοτε αναγκάζεται να λειτουργεί παράνομα.

1928: Ναυτεργατική απεργία τον Ιούλιο. Εκείνη την εποχή δημιουργούνται στα καράβια οι περιβόητες *Επιτροπές Καραβιών*. Στην ίδρυσή τους πρωτοστατεί η Ναυτεργατική Ένωση Πειραιώς (ΝΕΠ), η οποία προήλθε από διάσπαση της Πανελλήνιας Ναυτικής Ομοσπονδίας (ΠΝΟ). Η δημιουργία των *Επιτροπών Καραβιών* είναι μια μεγάλη κατάκτηση. Οι *Επιτροπές Καραβιών* φρόντιζαν για τη βελτίωση των συνθηκών εργασίας μέσα στα πλοία, για τις καλές σχέσεις μεταξύ των εργαζομένων, για τους μισθούς, την τροφοδοσία κ.λπ. Επίσης, μόλις το καράβι προσάραζε σε κάποιο λιμάνι οι *Επιτροπές Καραβιών* έρχονταν σε επαφή με τις *Επιτροπές* των άλλων πλοίων και έκαναν κοινές συνελεύσεις μεταδίδοντας η μία στην άλλη την εμπειρία τους. Εκτός από τις *Επιτροπές Καραβιών* η ΝΕΠ δημιούργησε ακόμη και τις *Επιτροπές Λιμανιών*, όχι μόνο στην Ελλάδα, αλλά και στο εξωτερικό (Μασσαλία, Ρότερνταμ, Λονδίνο, Κάρντιφ, Αμβέρσα, Νέα Υόρκη, Μπουένος Άιρες, Ροσάριο, Αλεξάνδρεια κλπ.).

1930: Στο 5ο Πανελλαδικό Συνέδριο της ΓΣΕΕ, το οποίο άρχισε στις 22 Σεπτεμβρίου, επέρχεται νέα διάσπαση. Αποχωρούν οι σοσιαλιστές συνδικαλιστές, οι οποίοι σε συνεργασία με άλλους συνδικαλιστές ιδρύουν την Πανελλαδική Συνομοσπονδία Εργασίας (ΠΣΕ). Έτσι, από το 1931, έχουμε τρεις συνδικαλιστικές συνομοσπονδίες: τη ΓΣΕΕ, την οποία ελέγχουν οι συντηρητικοί, την Ενωτική ΓΣΕΕ (ΕΓΣΕΕ) των κομμουνιστών και την ΠΣΕ των σοσιαλιστών με τους συνεργαζόμενους.

1930: Από τις 2-13 Νοεμβρίου πραγματοποιείται το 4ο Συνέδριο της Συνομοσπονδίας των Δημοσίων Υπαλλήλων Ελλάδος (ΣΔΥΕ) μέσα σε βαρύ πολιτικό και κοινωνικό κλίμα. Στις 8/3/1931, ψηφίζεται από τη Βουλή ο Νόμος 4879, ο οποίος απαγορεύει τη λειτουργία της ΣΔΥΕ και μιας σειράς άλλων δημοσιοϋπαλληλικών οργανώσεων.

1931-35: Ξεκινούν μια σειρά από μέτρα κοινωνικής προστασίας. Το 1931 ιδρύεται η Εργατική Εστία, το 1932 ψηφίζεται το οκτάωρο, το 1934 ψηφίζεται ο νόμος περί κοινωνικών ασφαλίσεων, ενώ από το 1935 αρχίζει να εφαρμόζεται το σύστημα των Συλλογικών Συμβάσεων Εργασίας.

1932: Στις 21 Σεπτεμβρίου πραγματοποιείται πανυπαλληλική Συνδιάσκεψη από εκλεγμένους αντιπροσώπους 15 οργανώσεων, η οποία εκλέγει Κεντρική Πανυπαλληλική Επιτροπή (ΚΠΕ) από 30 μέλη. Η ΚΠΕ πρωτοστάτησε στους συνδικαλιστικούς αγώνες του κλάδου, ενώ συνέβαλε στην ανασυγκρότηση του δημοσιοϋπαλληλικού κινήματος.

1934: Ιδρύεται η *«Πανελλήνιος Ομοσπονδιακή Ένωσις Ανέργων»*, με έδρα τη Θεσσαλονίκη και 7.000 μέλη οργανωμένα σε 23 πρωτοβάθμια σωματεία.

1936: Εργατική εξέγερση, τον Μάιο, στη Θεσσαλονίκη, η οποία αποτελεί σταθμό στη δράση του εργατικού-συνδικαλιστικού κινήματος στην Ελλάδα. Οι αιτίες της εξέγερσης ήταν η ακρίβεια, οι χαμηλοί μισθοί, τα αλλεπάλληλα οικονομικά σκάνδαλα, καθώς επίσης η αυταρχική συμπεριφορά του κράτους και της Αστυνομίας απέναντι στα χρόνια εργατικά αιτήματα. Για ένα δεκαήμερο (9-11 Μαΐου) είχε σταματήσει κάθε λειτουργία στη Θεσσαλονίκη από την καθολική απεργία. Εκλέγεται Κεντρική Απεργιακή Επιτροπή (Κ.Α.Ε.) από εκλεγμένους αντιπροσώπους από τις συνελεύσεις κάθε συνδικαλιστικής οργάνωσης. Όλη η πόλη είχε καταληφθεί από τον εξεγερμένο λαό. Τελικά, η εξέγερση καταστέλλεται βίαια με 12 νεκρούς (κατ' άλλους 16) και δεκάδες τραυματίες εργάτες και εργάτριες, μεταξύ αυτών ο 25χρονος οδηγός Τάσος Τούσης. Από τη φωτογραφία στον *Ριζοσπάστη*, την επόμενη μέρα, όπου δείχνει τη μάνα να θρηνεί πάνω στον νεκρό γιο της, ο ποιητής Γιάννης Ρίτσος, συγκλονισμένος, γράφει τον Επιτάφιο. Την καταστολή της

εξέγερσης ακολουθεί κύμα διώξεων και εκτοπίσεων συνδικαλιστών και εργατών. Λίγους μήνες μετά, την 4η Αυγούστου, επιβάλλεται η δικτατορία του Ι. Μεταξά, όπου αναστέλλονται όλες οι πολιτικές και συνδικαλιστικές ελευθερίες του λαού και φυσικά οι προσπάθειες που είχαν ξεκινήσει οι τρεις συνδικαλιστικές συνομοσπονδίες με σκοπό την ενοποίησή τους.[6]

Το εργατικό-συνδικαλιστικό κίνημα κατά τη δεκαετία του 1940

1941: Στις 16 Ιουλίου ιδρύεται το Εργατικό Εθνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο (ΕΕΑΜ), το οποίο υπήρξε ο πρόδρομος του ΕΑΜ (Εθνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο). Οι οργανώσεις που συμμετείχαν στο ΕΕΑΜ ήταν η Γενική Συνομοσπονδία Εργατών Ελλάδος (ΓΣΕΕ) με τον Ι. Καλομοίρη, η Ενωτική ΓΣΕΕ (ΕΓΣΕΕ) με τον Κ. Λαζαρίδη και τα Ανεξάρτητα Συνδικάτα με τον Δ. Στρατή. Οι άμεσοι σκοποί του Εργατικού ΕΑΜ ήταν η οργάνωση της καθημερινής πάλης της εργατικής τάξης σε κάθε χώρο εργασίας και με βάση τη συνοικία για τους ανέργους, με σκοπό την επιβίωση του λαού που αφορούσε τη διανομή συσσιτίων, την παροχή τροφίμων, την αύξηση των μισθών, την αντιμετώπιση της πολιτικής επιστράτευσης, το σπάσιμο της τρομοκρατίας στα σωματεία και την τιμωρία των συνεργατών των δυνάμεων Κατοχής. Οι μορφές αγώνα ξεκινούσαν από τις πιο ήπιες (π.χ. υπομνήματα, παρουσιάσεις επιτροπών, μείωση της αποδοτικότητας στην εργασία, ομαδική δήλωση ασθένειας κ.ά.) και κατέληγαν μέχρι τις πιο δυναμικές, όπως οι απεργιακές κινητοποιήσεις και οι διαδηλώσεις διαμαρτυρίας σε όλη τη χώρα.

1942: Ξεσπά *η πρώτη απεργία στην κατεχόμενη Ευρώπη*. Συγκεκριμένα, στις 24-25 Μαρτίου κηρύσσεται πανεργατική πανυπαλληλική απεργία στην Αθήνα. Στις 14 Απριλίου δύο γυναίκες εργαζόμενες στο Κεντρικό Ταχυδρομείο Αθηνών λιποθυμούν εξαιτίας της ασιτίας και της πείνας. Οι εργαζόμενοι διαμαρτύρονται, προβαίνοντας αυθόρμητα σε στάση εργασίας. Στις 16 Απριλίου η απεργία γενικεύεται στο σύνολο των δημοσίων υπηρεσιών της Αθήνας και του Πειραιά και στις 17 Απριλίου, με κάλεσμα της παράνομης Κεντρικής Πανυπαλληλικής Επιτροπής, παίρνει πανελλαδικό-πανεργατικό χαρακτήρα. Η απεργία έληξε στις 21 Απριλίου με μερική ικανοποίηση των αιτημάτων των απεργών.

6 Για περισσότερα βλ. Δ. Κατσορίδας, «Η εργατική εξέγερση τον Μάη του 1936 στη Θεσσαλονίκη. Συμπεράσματα για το σήμερα», περιοδικό *«Κόκκινο»*, καλοκαίρι 2016, τεύχος 4.

1943: Τον Φεβρουάριο και τον Μάρτιο του 1943, κατόπιν μαζικών κινητοποιήσεων στις 24 Φεβρουαρίου και στις 5 Μαρτίου, ξεκινά απεργία διαρκείας 27 ημερών, με σκοπό τη ματαίωση του διατάγματος για την πολιτική επιστράτευση των Ελλήνων που ήθελαν να επιβάλουν οι δυνάμεις Κατοχής, προκειμένου να ενισχύσουν το εργατικό δυναμικό της πολεμικής τους μηχανής με την αποστολή εργατών στη Γερμανία. Μάλιστα, αποτέλεσε τη μοναδική περίπτωση επιτυχίας σε όλη την κατεχόμενη Ευρώπη.

1946: Την 1 Μαρτίου, στην Αθήνα, διοργανώνεται το 8ο Πανεργατικό Συνέδριο της ΓΣΕΕ. Συνέδριο-σταθμός, ενωτικό και δημοκρατικό, στο οποίο εκπροσωπούνται όλες οι προπολεμικές συνδικαλιστικές δυνάμεις. Στο Συνέδριο επικρατεί το ψηφοδέλτιο του Εργατικού Αντιφασιστικού Συνασπισμού (ΕΡΓΑΣ), το οποίο συσπειρώνει παρατάξεις προσκείμενες στην Αριστερά, συγκεντρώνοντας το 80-85% των εδρών. Γραμματέας εξελέγη ο Μήτσος Παπαρήγας. Στις 27 Ιουνίου 1946, το Συμβούλιο της Επικρατείας (ΣτΕ), κατόπιν κρατικής παρέμβασης, ακύρωσε το 8ο Συνέδριο της ΓΣΕΕ, προκαλώντας κρίση στο συνδικαλιστικό κίνημα, και επιβάλλει στη Διοίκηση της ΓΣΕΕ τον, συντηρητικών απόψεων, Φ. Μακρή και την παράταξή του.[7] Από εκεί και μετά αρχίζει μια περίοδος για τα συνδικάτα, η οποία χαρακτηρίζεται από αντιδημοκρατικές μεθοδεύσεις, κρατικές-αστυνομικές παρεμβάσεις, έλεγχο του επίσημου συνδικαλισμού (της ΓΣΕΕ) από τον εργατοπατερισμό, πιστοποιητικά κοινωνικών φρονημάτων που χρησιμοποιούνται ως μέσο εκφοβισμού των πολιτών, διώξεις, εξορίες και φυλακίσεις συνδικαλιστών, περιορισμό των πολιτικών ελευθεριών, λειτουργία του συνδικαλιστικού τμήματος της Ασφάλειας, εργοδοτική τρομοκρατία και διαγραφή από τη δύναμη της ΓΣΕΕ, καθώς επίσης των Εργατικών Κέντρων και των Ομοσπονδιών όσων συνδικαλιστικών οργανώσεων επηρεάζονται από την Αριστερά, και άλλα τέτοια, τα οποία έχουν καταστροφικές συνέπειες για το συνδικαλιστικό κίνημα. Ο δε Φ. Μακρής θα παραμείνει στη Διοίκηση της ΓΣΕΕ επί εικοσαετίας, με εξαίρεση την περίοδο 1964-66.

1947: Στις 3 Δεκεμβρίου αποφασίζεται η ίδρυση της Ανώτατης Διοίκησης Ενώσεων Δημοσίων Υπαλλήλων (ΑΔΕΔΥ), της οποίας το πρώτο Συνέδριο πραγματοποιείται από τις 18-26 Μαρτίου 1948. Όμως, για λόγους ιστορικής συνέχειας με τη ΣΔΥΕ, το εν λόγω Συνέδριο της ΑΔΕΔΥ αριθμείται ως «πέμπτο», κάτι το οποίο διατηρείται μέχρι σήμερα.

7 Για περισσότερα βλ. Δ. Λιβιεράτος, *Μεγάλες ώρες της εργατικής τάξης: ΕΚΑ 1910-1916, ΕΕΑΜ 1941, ΕΡΓΑΣ 1945*, εκδόσεις Προσκήνιο, Αθήνα, 2006.

Τα πέτρινα χρόνια (1949-1974) και η εξωθεσμική συγκρότηση του συνδικαλιστικού κινήματος

1949: Τον Ιανουάριο δημιουργείται το Κίνημα Ελεύθερου Συνδικαλισμού (Κ.Ε.Σ.). Γραμματέας του Κ.Ε.Σ. έγινε ο Δημήτρης Στρατής. Ένας από τους στόχους τους Κ.Ε.Σ. ήταν η ενότητα του συνδικαλιστικού κινήματος και ο εκδημοκρατισμός του. Γι' αυτό σε καμία περίπτωση δεν επιχειρεί την ίδρυση άλλης ΓΣΕΕ, έστω κι αν αυτή βρισκόταν κάτω από τον έλεγχο του κράτους και της εργοδοσίας.

1949: Στις 6 Απριλίου η ΑΔΕΔΥ προκηρύσσει απεργία, η οποία διαρκεί 13 ημέρες. Κατά τη διάρκεια της απεργίας επιστρατεύονται οι εργαζόμενοι στα ΤΤΤ (τριατατικοί), ενώ συλλαμβάνονται και παραπέμπονται σε δίκη μέλη του Γενικού Συμβουλίου και της Εκτελεστικής Επιτροπής της ΑΔΕΔΥ.

1951: Στις 7 Ιουλίου, η ΑΔΕΔΥ κηρύσσει απεργία με οικονομικά αιτήματα, η οποία διαρκεί 22 ημέρες. Η «τελευταία» 48ωρη απεργιακή κινητοποίηση εκείνης της περιόδου γίνεται στις 2-3 Ιουλίου 1953. Έκτοτε οι απεργιακοί αγώνες της ΑΔΕΔΥ ατονούν, η λειτουργία της χαρακτηρίζεται από νόθα Συνέδρια, ενώ η δράση της παίρνει κοσμοπολίτικο χαρακτήρα που περιλαμβάνει δεξιώσεις στον βασιλιά, επισκέψεις στα ανάκτορα, κ.ά.

1950 και μετά: Εξαιτίας της εσωτερικής μετανάστευσης, οι παραδοσιακές εργατικές συνοικίες του Μεσοπολέμου ενισχύονται με επιπρόσθετο εργατικό δυναμικό, ενώ ο πληθυσμός της Αθήνας, κατά την περίοδο 1950-1980, θα αυξηθεί κατά 120%, περίπου, συγκεντρώνοντας το 30% του πληθυσμού της χώρας. Η ανάπτυξη της βαριάς βιομηχανίας στο Θριάσιο Πεδίο θα προσελκύσει νέο πληθυσμό και θα αναπτυχθούν περιοχές όπως το Πέραμα, τα Ικαριώτικα, τα Μανιάτικα και ο Άνω Κορυδαλλός. Οι διαχωρισμοί μεταξύ ανατολικών και δυτικών συνοικιών θα εξακολουθήσουν να υπάρχουν, με καθοριστικό όριο τον ποταμό Κηφισό. Οι δυτικές περιοχές είναι πιο παραμελημένες από την κεντρική διοίκηση, όπου το ποσοστό των εργατών-τεχνιτών που διαμένουν σε αυτές είναι περίπου το διπλάσιο (51%) του μέσου ποσοστού στην πόλη (31%), ενώ αντίθετα τα αστικά στρώματα διαμένουν στις αναβαθμισμένες περιοχές, όπου το ποσοστό των υψηλών και μεσαίων επαγγελματικών κατηγοριών σε αυτές είναι υπερδιπλάσιο (53%) σε σχέση με το ποσοστό στην πόλη (24,5%). Τέλος, στις γύρο από το κέντρο συνοικίες εγκαθίστανται κυρίως μικροαστικά στρώματα, όπως στην Κυψέλη, στο Παγκράτι, στους Αμπελόκηπους κ.ά.

1955: Στις 13 Μαΐου δημιουργείται το Δημοκρατικό Συνδικαλιστικό Κίνημα (Δ.Σ.Κ.), το οποίο προκύπτει από την ενοποίηση του Κ.Ε.Σ. με το Εργατικό

Συνδικαλιστικό Κίνημα Ελλάδος (ΕΣΚΕ), το οποίο ήταν συνδικαλιστική παράταξη που πρόσκειντο στην ΕΔΑ (Ενιαία Δημοκρατική Αριστερά). Ο Δ. Στρατής έγινε ο γραμματέας του νέου σχήματος. Στόχος του Δ.Σ.Κ. ήταν ο συντονισμός της δράσης διαφόρων αντιπολιτευτικών συνδικαλιστικών τάσεων από κομμουνιστές, σοσιαλιστές, σοσιαλδημοκράτες, τροτσκιστές, ανένταχτους αριστερούς, δημοκράτες κ.ά., με σκοπό την αποκατάσταση των συνδικαλιστικών ελευθεριών, την ενότητα του συνδικαλιστικού κινήματος, την ανάπτυξη της ταξικής συνείδησης των εργαζομένων, την καθιέρωση της απλής αναλογικής στις εκλογές των συνδικάτων, τη βελτίωση των αποδοχών των μισθωτών κ.ά., ενώ ταυτόχρονα αποτέλεσε και φυτώριο νέων συνδικαλιστικών στελεχών.

1960: Στις 1 και 2 Δεκεμβρίου γίνεται η μεγάλη απεργία των οικοδόμων. Ένας κλάδος (100.000 περίπου εργάτες), ο οποίος βρέθηκε στην πρωτοπορία των εργατικών αγώνων τη δεκαετία του 1960, επειδή οι απεργίες τους είχαν συμβολικό βάρος, διότι τοποθέτησαν με οξύτητα στο δημόσιο πεδίο το πρόβλημα των κοινωνικών δικαιωμάτων και της κοινωνικής πολιτικής και ανέδειξαν μια κινηματική διαδικασία. Βασικά αιτήματα είναι η υπαγωγή του κλάδου στα βαρέα και ανθυγιεινά, η καθιέρωση των επτά ωρών εργασίας, η εξυγίανση και ο εκδημοκρατισμός του συνδικαλιστικού κινήματος κ.ά.

1962: Τον Φεβρουάριο ιδρύεται η Κίνηση των 115 Συνεργαζόμενων Εργατοϋπαλληλικών Οργανώσεων (ΣΕΟ-115), με πρωτοβουλία της Ομοσπονδίας Ηλεκτρισμού-Κοινής Ωφέλειας, της Ομοσπονδίας Εργατών Τύπου και της Πανελλήνιας Ομοσπονδίας Λογιστών, προκειμένου να αντιμετωπίσουν από κοινού το νομοσχέδιο που έθιγε ασφαλιστικά και συνδικαλιστικά δικαιώματα. Στην κατ' αρχήν συμφωνία των προαναφερθέντων Ομοσπονδιών προσχωρούν κι άλλα συνδικάτα, φτάνοντας τα 115 και με αυτό το όνομα έμειναν γνωστά στην ιστορία του ελληνικού συνδικαλιστικού κινήματος. Η Κίνηση των 115 πίεσε για τον εκδημοκρατισμό του συνδικαλιστικού κινήματος, προώθησε πολλές διεκδικήσεις, διοργάνωσε και υποστήριξε πολλούς απεργιακούς αγώνες, συνέβαλε στις κινητοποιήσεις των Ιουλιανών του 1965 και διέκοψε τη λειτουργία της με τη δικτατορία της 21ης Απριλίου 1967, έχοντας μέχρι τότε συσπειρώσει 682 συνδικάτα. Οι 115-ΣΕΟ ήταν διαγραμμένα από τη ΓΣΕΕ συνδικάτα, τα οποία ενώ με βάση την αυξανόμενη δύναμή τους θα μπορούσαν να ιδρύσουν άλλη ΓΣΕΕ και να αντικαταστήσουν την επίσημη δεν το έκαναν, διότι περίμεναν να τους δοθεί η δυνατότητα, μέσα από τις πολιτικές αλλαγές, να μπουν στη ΓΣΕΕ και έτσι να αλλάξουν τους συσχετισμούς δύναμης, χωρίς να γίνει διάσπαση.[8]

8 Περισσότερα για το Κίνημα των 115 ΣΕΟ, στο Δ. Λιβιεράτος, *Η κίνηση των 115. Κοινωνικοί αγώνες 1962-67*, εκδόσεις Προσκήνιο, Αθήνα, 2003.

1968: Κατά τη διάρκεια της δικτατορίας ο συνδικαλισμός είναι υπό διωγμόν. Η Αριστερά μαζί με άλλες δημοκρατικές δυνάμεις συγκροτεί κάποιες παράνομες αντιδικτατορικές συνδικαλιστικές οργανώσεις. Αυτές ήταν το Αντιδικτατορικό Εργατικό Μέτωπο (ΑΕΜ) και η Ενιαία Συνδικαλιστική Αντιδικτατορική Κίνηση (ΕΣΑΚ), η οποία ιδρύθηκε τον Ιούλιο του 1968 στη Ρώμη.

Η μεταπολιτευτική περίοδος (1974-2000)

1976: Στις 10-11 Απριλίου πραγματοποιείται το 18ο Πανελλαδικό Συνέδριο της ΓΣΕΕ, στην Καβάλα, στο οποίο επικρατεί η ομάδα Καρακίτσου-Παπαγεωργίου, αφού προηγουμένως είχε δημιουργήσει πλασματικό συσχετισμό δύναμης, αποκλείοντας από τη δύναμη της ΓΣΕΕ πολλές συνδικαλιστικές οργανώσεις. Το ίδιο ισχύει και για τους δημοσίους υπαλλήλους.

1976: Τον Μάιο ψηφίζεται ο Νόμος 330, όπου εγκαινιάζεται μια πολιτική οργανωτικού ελέγχου των συνδικάτων μέσα από θεσμικές παρεμβάσεις. Έτσι, νομιμοποιείται η ανταπεργία (λοκ άουτ) και οι απεργοσπαστικοί μηχανισμοί με το πρόσχημα της προστασίας της ελευθερίας στην εργασία. Απαγορεύεται η πολιτική απεργία και η απεργία αλληλεγγύης, περιορίζεται η δυνατότητα συμμετοχής των νέων στη διοίκηση των σωματείων και νομιμοποιείται η οργανωτική διάσπαση των συνδικάτων εφόσον παρέχεται η δυνατότητα ίδρυσης Εργατικών Κέντρων και Ομοσπονδιών από δύο, μόνο, σωματεία. Το αποτέλεσμα είναι οι περισσότερες απεργίες να κηρύσσονται παράνομες. Όσον αφορά τον χώρο των δημοσίων υπαλλήλων ψηφίζεται ο συνδικαλιστικός Νόμος 643/77, ο οποίος συμβάλλει στον παραπέρα κατακερματισμό και στον «εκ των άνω» έλεγχο της δράσης τους, ο οποίος είναι κάτι ανάλογο με τον Ν. 330 για τον ιδιωτικό τομέα.

1977: Δημιουργούνται οι Συνεργαζόμενες Αγωνιστικές Δημοκρατικές Εργατοϋπαλληλικές Οργανώσεις (ΣΑΔΕΟ) ως αντίβαρο στην κυβερνητική ΓΣΕΕ. Ταυτόχρονα, έχουμε ανάπτυξη και στο συνδικαλιστικό κίνημα των δημοσίων υπαλλήλων, όπου ιδρύεται η Συντονιστική Επιτροπή Δημοσιοϋπαλληλικών Οργανώσεων (ΣΕΔΟ), κάτι ανάλογο με τα ΣΑΔΕΟ.

1982: Ψηφίζεται από τη νεοεκλεγείσα κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ ο Νόμος 1264, καταργώντας τον Νόμο 330/76, σε μια προσπάθεια αποκατάστασης της ομαλότητας στο εσωτερικό του ελληνικού συνδικαλιστικού κινήματος. Έτσι, τα συνδικάτα μπόρεσαν να προβούν σε εκκαθάριση των συνδικαλιστικών μητρώων από σωματεία-σφραγίδες και στην οργάνωση γνήσιου συνεδρίου της ΓΣΕΕ και της ΑΔΕΔΥ.

1983: Μεταξύ 9-11 Δεκεμβρίου πραγματοποιείται το 22ο Συνέδριο της ΓΣΕΕ,

στην Αθήνα, το οποίο αποτέλεσε ορόσημο στην ιστορία του συνδικαλιστικού κινήματος στην Ελλάδα. Πήραν μέρος όλα τα Εργατικά Κέντρα και όλες οι Ομοσπονδίες, χωρίς αποκλεισμούς και έγινε με δημοκρατικές διαδικασίες. Πραγματοποίησε σε σημαντικό βαθμό την οργανωτική ενότητα του συνδικαλιστικού κινήματος, διεξήχθη για πρώτη φορά με απλή αναλογική, όπου εκπροσωπήθηκαν όλες οι συνδικαλιστικές παρατάξεις και έθεσε τις βάσεις για τη διεκδίκηση σημαντικών κοινωνικών αλλαγών. Κάτι ανάλογο έγινε και στην ΑΔΕΔΥ, όπου από τις 1-4 Δεκεμβρίου γίνεται το 25ο Συνέδριό της, το οποίο αποτέλεσε σημαντικό βήμα στην αντιπροσωπευτική της έκφραση και μαζικότητα.

1985: Νέα κρίση στο συνδικαλιστικό κίνημα. Τα οικονομικά μέτρα της κυβέρνησης του ΠΑΣΟΚ (περιορισμός της Αυτόματης Τιμαριθμικής Αναπροσαρμογής-ΑΤΑ, περικοπές στις κοινωνικές δαπάνες, αυξήσεις των τιμολογίων των Δημοσίων Οργανισμών) προκαλούν απεργιακούς αγώνες. Στις 19 Οκτωβρίου, δημοσιεύεται το Προεδρικό Διάταγμα, με το οποίο απαγορεύονται μισθολογικές αυξήσεις παραπάνω από την εισοδηματική πολιτική που έχει καθορίσει η κυβέρνηση. Σημειώνονται σημαντικές μεταβολές στο εσωτερικό του συνδικαλιστικού κινήματος. Αλλάζουν οι συσχετισμοί δύναμης στο εσωτερικό της ΓΣΕΕ, όπου η πλειοψηφία περνά στην Αριστερά, δηλαδή στη συνεργασία των επτά στελεχών της ΠΑΣΚΕ που διαφωνούν με τα μέτρα της κυβέρνησης με τους συνδικαλιστές του ΚΚΕ (ΕΣΑΚ-Σ) και του ΑΕΜ (ΚΚΕ Εσωτερικού). Κατόπιν δικαστικής απόφασης ανατρέπεται η εκλεγμένη διοίκηση της ΓΣΕΕ και διορίζεται νέα μονοπαραταξιακή από στελέχη της ΠΑΣΚΕ, εφόσον η συνδικαλιστική αντιπολίτευση αρνήθηκε να μπει στη διορισμένη διοίκηση. Έτσι, επέρχεται διάσπαση στον συνδικαλιστικό χώρο.

1989: Στις 15-16 Απριλίου, έπειτα από μια μακρά διαδικασία διαπαραταξιακών διαβουλεύσεων και συνεννοήσεων, πραγματοποιήθηκε ένα ενωτικό Συνέδριο της ΓΣΕΕ (το 25ο Συνέδριο), με τη συμμετοχή όλων των συνδικαλιστικών παρατάξεων, στο οποίο, μετά τη λήξη του, επήλθε μια κάποια ομαλότητα στο εσωτερικό του ελληνικού συνδικαλιστικού κινήματος.

1990: Από τις 1-2 Δεκεμβρίου πραγματοποιείται το 26ο Καταστατικό Συνέδριο της ΓΣΕΕ. Σ' αυτό ελήφθησαν ορισμένες σωστές αποφάσεις για τον περιορισμό του κατακερματισμού των συνδικάτων, παρ' ότι στην πράξη δεν υλοποιήθηκαν, όπως για παράδειγμα να υπάρχει ένα Εργατικό Κέντρο σε κάθε νομό και να περιοριστούν οι Ομοσπονδίες σε 21 από 70 περίπου που υπήρχαν τότε.

1999: Στις 3 Απριλίου 1999, σε πανελλαδική σύσκεψη συνδικάτων και συνδικαλιστών, δημιουργήθηκε το Πανεργατικό Αγωνιστικό Μέτωπο (ΠΑΜΕ) από

συνδικαλιστές, κυρίως του ΚΚΕ, καθώς επίσης του ΔΗΚΚΙ και τμήματος της Ανανεωτικής Αριστεράς, αλλά και από συνδικαλιστικά στελέχη που προέρχονταν από διάφορες άλλες παραταξιακές αντιλήψεις και ιδεολογικά και πολιτικά ρεύματα.

Η αρχή των εργασιακών απορυθμίσεων (2000-2010)

Στις 26 Απριλίου και στις 17 Μαΐου 2001 ξεσπούν οι μεγάλες εργατικές κινητοποιήσεις ενάντια στο προτεινόμενο σχέδιο της κυβέρνησης του ΠΑΣΟΚ για το ασφαλιστικό σύστημα, η οποία επιχειρούσε να προβεί σε μέτρα, όπως η αύξηση των ορίων συνταξιοδότησης και η μείωση των εργοδοτικών εισφορών, επιφέροντας ουσιαστικά την κατάργηση του δημόσιου κοινωνικού χαρακτήρα της ασφάλισης κλπ., τα οποία έθιγαν το σύνολο των εργαζομένων και δεν υλοποιούσαν τις προτάσεις των συνδικάτων για τριμερή χρηματοδότηση μεταξύ κράτους-εργαζομένων-εργοδοτών. Μάλιστα, στην δεύτερη απεργία της 17 Μαΐου, ενώ ξεκίνησε ως πανεργατική απεργία, μετατράπηκε σε ένα ευρύτερο παλλαϊκό μέτωπο, ακολουθώντας την απεργία πολλοί κλάδοι επαγγελματιών, βιοτεχνών, εμπόρων που δεν ανήκουν στη δύναμη της ΓΣΕΕ. Τα ποσοστά της απεργίας στο δημόσιο τομέα άγγιξαν το 100%, ενώ στον ιδιωτικό τομέα ήταν αυξημένα μέχρι 75%. Μέχρι και το Συνδικάτο των αστυνομικών συμμετείχε, με πανό και συνθήματα, ακριβώς δίπλα στο βήμα της ΓΣΕΕ. Η εργατική τάξη απαιτούσε για το Ασφαλιστικό την τριμερή χρηματοδότηση.

Ως κορυφαίες απεργιακές κινητοποιήσεις, εκείνη τη δεκαετία, έχουμε την απεργία στις τράπεζες, των ναυτεργατών, των δασκάλων, των λιμενεργατών, καθώς επίσης των καθηγητών στα πανεπιστήμια. Συγκεκριμένα, στις 31 Ιανουαρίου 2005 ξεκίνησαν εικοσιτετράωρες επαναλαμβανόμενες απεργίες οι εργαζόμενοι στην Εμπορική Τράπεζα, ενώ από τις 7 Ιουνίου έως τις 30 Ιουνίου 2005 έκαναν πενθήμερες επαναλαμβανόμενες απεργίες ενάντια στα μέτρα της κυβέρνησης της Νέας Δημοκρατίας, η οποία θέλει να καταστρατηγήσει τα ασφαλιστικά τους δικαιώματα. Η απεργία κράτησε συνολικά 18 εργάσιμες ημέρες (από 7 έως 30/6/2005) και έληξε με ήττα του κλάδου.

Στις 18 Σεπτέμβρη 2006 οι δάσκαλοι ξεκινούν εβδομαδιαίες επαναλαμβανόμενες απεργίες με βασικά αιτήματα: αύξηση των δαπανών για την παιδεία στο 5% του ΑΕΠ ή στο 15% του προϋπολογισμού, ενιαία 12χρονη δημόσια και δωρεάν εκπαίδευση, ουσιαστική επιμόρφωση των εκπαιδευτικών, αναλυτικά προγράμματα που να εξυπηρετούν τις μορφωτικές ανάγκες των μαθητών και την κριτική τους σκέψη, παιδαγωγική ελευθερία και δημοκρατία στα σχολεία, και τέλος την πραγματική αύξηση των αποδοχών τους, ούτως ώστε να ζούνε αξιοπρεπώς. Κατά τη διάρκεια της απεργίας πραγματοποιήθηκαν τέσσερα μεγάλα συλλαλητήρια με πάνω από 40.000 διαδηλωτές. Η Απεργία διαρκεί έξι εβδομάδες, μέχρι τις 30 Οκτώβρη και παρ' ότι δεν υλοποιήθηκαν τα αιτήματα τους, εντούτοις ο αγώνας των δασκάλων άνοιξε μια σειρά ζητήματα που απασχολούν όλο το

χώρο της εκπαίδευσης, δίνοντας τη σκυτάλη στις πολύμηνες κινητοποιήσεις των πανεπιστημιακών δασκάλων και φοιτητών, οι οποίες άρχισαν από τον Μάη του 2006.

Στις 16 Νοέμβρη 2006 οι λιμενεργάτες ξεκίνησαν έναν αγώνα κατά της ιδιωτικοποίησης του Οργανισμού Λιμένος Πειραιώς (ΟΛΠ) σε κινέζικη εταιρεία. Πρόκειται για τον Σταθμό Εμπορευματοκιβωτίων, ο οποίος καλύπτει το 70% του κύκλου εργασιών του ΟΛΠ. Ο αγώνας ξεκίνησε με 24ωρη απεργία στις 16/11 και συνεχίστηκε επ' αόριστο με αποχή από τις υπερωρίες και τα Σαββατοκύριακα. Ουσιαστικά ήταν κάτι σαν «λευκή απεργία». Μετά από κινητοποιήσεις εννέα εβδομάδων η κυβέρνηση έδειξε σημάδια κάμψης, μιλώντας για προσωρινό»πάγωμα».

Στις 3 Μαρτίου 2008, οι εργαζόμενοι στην Τράπεζα της Ελλάδος ξεκίνησαν απεργία διαρκείας, η οποία διήρκησε πάνω από πέντε εβδομάδες, με βασικό αίτημα την διατήρηση της αυτοτελούς λειτουργίας του ταμείου τους, το οποίο η κυβέρνηση θέλει να καταργήσει. Η απεργία έχει τόση μεγάλη δυναμική με αποτέλεσμα να αναγκάσουν το Χρηματιστήριο Αθηνών να μην λειτουργήσει για δύο ημέρες (στις 4 και 5 Μαρτίου). Ακόμη και ο Πρόεδρος της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας, Κ. Τρισέ, δήλωσε ότι είναι παράνομη η κυβερνητική απόφαση ένταξης του ταμείου των εργαζομένων στο ΙΚΑ-ΕΤΑΜ.

Τα χρόνια των μνημονίων (2010-2018)

Τη δράση του εργατικού κινήματος και των συνδικάτων, σε όλα τα επίπεδα (συνδικαλιστικό, θεσμικό, κλπ.), ανέκοψαν από το 2010 και μετά τα Μνημόνια και οι Πράξεις Νομοθετικού Περιεχομένου, με τις οποίες συρρικνώθηκε το εργατικό εισόδημα, μειώθηκε ή και εξαφανίστηκε η προστασία των εργαζομένων, δημιουργήθηκαν στρατιές ανέργων και ανασφάλιστων απασχολούμενων, ενώ αμφισβητήθηκαν ιστορικές κατακτήσεις των εργαζομένων. Τα αποτελέσματα ήταν καταστροφικά για τον κόσμο της εργασίας.

Συγκεκριμένα, η κλιμάκωση των εργατικών αγώνων ξεκίνησε τις παραμονές της ψήφισης του πρώτου μνημονίου, στις 5 Μαϊου 2010, με την πραγματοποίηση 24ωρη πανελλαδικής-πανεργατικής απεργίας με συγκεντρώσεις σε πολλές πόλεις της χώρας και με μεγάλη συμμετοχή κόσμου.

Στις 20 Μαϊου 2010 γίνεται η δεύτερη 24ωρη πανελλαδική-πανεργατική απεργία, μέσα σε δεκαπέντε ημέρες, η οποία πραγματοποιήθηκε σε κλίμα αγανάκτησης για τη συνεχιζόμενη αντεργατική πολιτική της κυβέρνησης, με μαζικές συγκεντρώσεις σε πολλές πόλεις της χώρας.

Από τα τέλη του 2010 το διεκδικητικό πλαίσιο της πλειοψηφίας των συνδικάτων και των κινητοποιήσεων δεν περιορίζεται, πλέον, σε αμιγώς εργασιακά ζητήματα, αλλά εμπλουτίζεται με αιτήματα πολιτικού χαρακτήρα και σε αιτήματα που αφορούν την κατάλυση δημοκρατικών κατακτήσεων και ελευθεριών.

Η έξαρση των απεργιακών κινητοποιήσεων, ως αποτέλεσμα των αλλεπάλληλων μνημονιακών προγραμμάτων, τείνουν να επιδράσουν σοβαρά στην αλλαγή του κοινωνικού και πολιτικού κλίματος στην Ελλάδα με αποτέλεσμα οι κυρίαρχοι πολιτικοί σχεδιασμοί να εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό και από την δυναμική της κίνησης του εργατικού παράγοντα.

Παρατηρώντας τις απεργιακές κινητοποιήσεις των ετών 2010-12, βλέπουμε ότι αυτές δεν έχουν πολλά κοινά με τις απεργίες του παρελθόντος. Διότι, πλέον, όλοι έχουν κάποιο λόγο που τους ωθεί να απεργούν και συν τοις άλλοις προχωρούν και σε νέες μορφές κινητοποιήσεων, όπως για παράδειγμα είναι οι καταλήψεις εργασιακών χώρων.

Παρ' όλα αυτά, ενώ οι αντιστάσεις των συνδικάτων και των εργαζομένων είχαν παρουσιάσει μαζικό και μαχητικό χαρακτήρα, εντούτοις από το 2012 και μετά οι εργατικοί αγώνες αρχίζουν να εμφανίζουν σημάδια κόπωσης, εξαιτίας του γεγονότος της σφοδρότητας της επίθεσης, όπου ανατράπηκαν όλες οι μέχρι τώρα κατακτήσεις, δεχόμενο το συνδικαλιστικό κίνημα μια στρατηγικού τύπου ήττα.[9] Όπως φαίνεται, το 2012 είναι σημείο καμπής των απεργιακών αγώνων. Έκτοτε, ο κόσμος της εργασίας εναπόθεσε τις ελπίδες του στο πολιτικό επίπεδο, με την άνοδο, το 2015, του ΣΥΡΙΖΑ στην κυβέρνηση, προκειμένου να καταργηθούν τα Μνημόνια και να επανέλθουν τα εργατικά δικαιώματα, άσχετα από τον μετέπειτα συμβιβασμό του, την εξανέμιση των προσδοκιών και τη γενικευμένη απογοήτευση που προκάλεσε η μνημονιακή μεταστροφή της κυβέρνησης των ΣΥΡΙΖΑ-ΑΝΕΛ.

Ο μόνος λόγος που μπορεί να εξηγήσει τη σφοδρότητα της επίθεσης των κρατούντων ενάντια στις δυνάμεις της εργασίας και στα συνδικάτα από το 2010 και μετά είναι ότι γίνεται για λόγους ιστορικής ρεβάνς του κεφαλαίου, ούτως ώστε να ανατραπούν όλες οι κατακτήσεις της εργατικής τάξης στην Ελλάδα, την οποία χρησιμοποιούν ως το μέσον για την εφαρμογή παρόμοιων πολιτικών σε όλο το ευρωπαϊκό εργατικό κίνημα.

Η επίθεση είναι καλά οργανωμένη και σχεδιασμένη και ενέχει το στοιχείο του «σοκ», το οποίο αφενός γίνεται με τη τακτική του αιφνιδιασμού, δηλαδή με το ταυτόχρονο άνοιγμα πολλών μετώπων σε εργασιακό και κοινωνικό επίπεδο, αφετέρου με μια ενορχηστρωμένη κατασυκοφάντηση του συνδικαλιστικού κινήματος, ώστε να αποτρέπεται, κάθε φορά, μια άμεση και μαζική ενεργοποίηση των μισθωτών ενάντια στα νέα μέτρα.[10]

Όπως κι αν έχουν τα πράγματα, η δράση του εργατικού κινήματος συνεχίζεται. Διότι, παρά τις εκάστοτε αντιξοότητες, η εργατική τάξη εμφανίζεται στο προσκήνιο, *«σαν αστάθμητος παράγοντας, που ξαφνιάζει όσους ξεχνούν την ιστορία μας»*, αλλάζοντας τους όρους του πολιτικού παιχνιδιού.

---

9 Για περισσότερα δες τις μελέτες του ΙΝΕ-ΓΣΕΕ, από το 2011 και μετά, με τίτλο, *Το απεργιακό φαινόμενα στην Ελλάδα*.

10 Α. Καψάλης, «Τα ελληνικά συνδικάτα στο περιβάλλον της οικονομικής ύφεσης και κρίσης», Μάιος 2016. Επικαιροποιημένη εκδοχή μελέτης (2012) για λογαριασμό του Ιδρύματος Ρόζα Λούξεμπουργκ, η οποία παρουσιάστηκε στο πλαίσιο του Συνεδρίου, «Οι Διεθνείς Ημέρες Κοινωνιολογίας της Εργασίας» (JIST 11-13/05/2016) στο Πάντειο Πανεπιστήμιο.

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Αλεξάτος Γ., *Η εργατική τάξη στην Ελλάδα. Από την πρώτη συγκρότηση στους ταξικούς αγώνες του Μεσοπολέμου*, εκδόσεις Ρωγμή, Αθήνα, 1997.

Αυγουστίδης Α., *Το ελληνικό συνδικαλιστικό κίνημα κατά τη δεκαετία του '40 και τα περιθώρια της πολιτικής*, εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα, 1999.

ΙΝΕ-ΓΣΕΕ, *Το απεργιακό φαινόμενα στην Ελλάδα.* Καταγραφή των απεργιών από το 2011 έως το 2016, (συλλογικό), Μελέτες 37, 38, 41, 45, 47, Αθήνα.

Καμπαγιάννης Θ., *Το εργατικό συνδικαλιστικό κίνημα στην Ελλάδα 1918-1926. Οι απεργίες, τα συνέδρια της ΓΣΕΕ και η οργανική σύνδεση με το ΣΕΚΕ-ΚΚΕ*, εκδόσεις Μαρξιστικό Βιβλιοπωλείο, Αθήνα 2007.

Κατσορίδας Δ., *Βασικοί σταθμοί του εργατικού-συνδικαλιστικού κινήματος στην Ελλάδα 1870-2001*, εκδόσεις ΑΡ.ΙΣΤΟ.Σ-ΓΣΕΕ, Αθήνα 2008.

Κατσορίδας Δ., *Εργατικό κίνημα και συνδικαλιστική δράση στη Θεσσαλονίκη στις αρχές του 20ού αιώνα (1900-1912). Το παράδειγμα της Φεντερασιόν: Συμπεράσματα και διδάγματα για τη δράση των συνδικάτων σήμερα*. Δημοσιεύτηκε στα Κείμενα Πολιτικής (Policy Briefs)/9, στο Παρατηρητήριο Οικονομικών και Κοινωνικών Εξελίξεων, ΙΝΕ-ΓΣΕΕ, Αύγουστος 2015, Αθήνα.

Κατσορίδας Δ., «Η εργατική εξέγερση τον Μάη του 1936 στη Θεσσαλονίκη. Συμπεράσματα για το σήμερα», περιοδικό *«Κόκκινο»*, καλοκαίρι 2016, τεύχος 4.

Κατσορίδας Δ., «100 χρόνια από την απεργία και την εξέγερση των μεταλλωρύχων της Σερίφου», περιοδικό *«Κόκκινο»*, τεύχος 5, φθινόπωρο 2016.

Καψάλης Α., «Τα ελληνικά συνδικάτα στο περιβάλλον της οικονομικής ύφεσης και κρίσης», Μάιος 2016. Επικαιροποιημένη εκδοχή μελέτης (2012) για λογαριασμό του Ιδρύματος Ρόζα Λούξεμπουργκ, η οποία παρουσιάστηκε στο πλαίσιο του Συνεδρίου, «Οι Διεθνείς Ημέρες Κοινωνιολογίας της Εργασίας» (JIST 11-13/5/2016) στο Πάντειο Πανεπιστήμιο.

Κουκουλές Γ.-Τζαννετάκος Β., *Συνδικαλιστικό κίνημα 1981-1986. Η μεγάλη ευκαιρία που χάθηκε*, εκδόσεις Οδυσσέας, Αθήνα, 1986.

Κουκουλές Γ., *Το ελληνικό συνδικαλιστικό κίνημα και οι ξένες επεμβάσεις (1944-1948)*, εκδόσεις Οδυσσέας, Αθήνα, 1995.

Κουκουλές Γ., «Αναδρομή σ' ένα αμφιλεγόμενο παρελθόν», στο Βούλα Κασιμάτη (εισαγωγή-επιμέλεια), *Το ελληνικό συνδικαλιστικό κίνημα στο τέλος του 20ου αιώνα*, εκδόσεις Gutenberg, Αθήνα, 1997.

Λεοντίδου Λίλα, *Πόλεις της σιωπής. Εργατικός εποικισμός της Αθήνας και του Πειραιά, 1909-1940*, εκδόσεις Πολιτιστικό Τεχνολογικό Ίδρυμα ΕΤΒΑ, Αθήνα 1989.

Λιάκος Α., *Η Σοσιαλιστική Εργατική Ομοσπονδία Θεσσαλονίκης (Φεντερασιόν) και*

η Σοσιαλιστική Νεολαία. Τα καταστατικά τους, εκδόσεις Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη, 1985.

Λιβιεράτος Δ., *Το ελληνικό εργατικό κίνημα 1918-1923*, εκδόσεις Καρανάση, Αθήνα, 1976.

Λιβιεράτος Δ., *Κοινωνικοί αγώνες στην Ελλάδα (1923-27)*, εκδόσεις Κομμούνα, Αθήνα, 1985.

Λιβιεράτος Δ., *Κοινωνικοί Αγώνες στην Ελλάδα (1927-31)*, εκδόσεις Κομμούνα, Αθήνα, 1987.

Λιβιεράτος Δ., *Κοινωνικοί αγώνες στην Ελλάδα (1932-36*), Εναλλακτικές Εκδόσεις, Αθήνα, 1994.

Λιβιεράτος Δ., *Τα Συνέδρια της ΓΣΕΕ*, εκδόσεις Προσκήνιο, Αθήνα, 1997.

Λιβιεράτος Δ., *Η κίνηση των 115. Κοινωνικοί αγώνες 1962-1967*, εκδόσεις Προσκήνιο, Αθήνα, 2003.

Λιβιεράτος Δ., *Μεγάλες ώρες της εργατικής τάξης: ΕΚΑ 1910-1916, ΕΕΑΜ 1941, ΕΡΓΑΣ 1945*, εκδόσεις Προσκήνιο, Αθήνα, 2006.

Ομοσπονδία Μεταλλωρύχων Ελλάδας, *Η Αιματηρή απεργία των μεταλλωρύχων της Σερίφου* (κείμενα-επιμέλεια: Ν. Σκόνης), Αθήνα, 1990.

Πανίδου Στ., «Συνδικαλιστική οργάνωση και απεργιακές κινητοποιήσεις των δημοσίων υπαλλήλων την περίοδο της κατοχής», *Επιθεώρηση Εργασιακών Σχέσεων*, Αύγουστος-Σεπτέμβριος 2006, τεύχος 43.

Παντελόγλου Γ., «Ελληνικό συνδικαλιστικό κίνημα: Οι πολιτικές συνδικαλιστικές παρατάξεις της περιόδου 1945-1949», *Επιθεώρηση Εργασιακών Σχέσεων*, Ιούλιος 1996, τεύχος 3.

Παντελόγλου Γ., «Το ελληνικό συνδικαλιστικό κίνημα στην κατοχή», *Επιθεώρηση Εργασιακών Σχέσεων*, Απρίλιος 2000, τεύχος 18.

Σεφεριάδης Σ., «Για τη συγκρότηση της εργατικής τάξης στην Ελλάδα (1870-1936). Μερικοί προβληματισμοί πάνω σε ένα παλιό θέμα», Ελληνική Επιθεώρηση Πολιτικής Επιστήμης, Νοέμβριος 1995, τεύχος 6.

Φουντανόπουλος Κ., «Εργασία και εργατικό κίνημα στην Ελλάδα», στο *Ιστορία της Ελλάδας του 20ού αιώνα. Ο Μεσοπόλεμος 1922-1940*, επιστημονική επιμέλεια: Χ. Χατζηιωσήφ, εκδόσεις Βιβλιόραμα, Αθήνα 2002, τόμος Β΄, μέρος 1ο .

Το σύγχρονο εργασιακό τοπίο στα μίντια[1]

του Απόστολου Καψάλη

Εισαγωγικά

Από τα τέλη της προηγούμενης δεκαετίας μέχρι σήμερα οι συνέπειες της οικονομικής ύφεσης και κρίσης στο σύνολο της ελληνικής αγοράς εργασίας καταγράφονται καταστροφικές. Οι κυριότερες επιπτώσεις είναι η πολύ υψηλή ανεργία σε ποσοστά άνω του 20%, η σημαντική μείωση της απασχόλησης, η απορρύθμιση των ατομικών εργασιακών σχέσεων και κυρίως η πλήρης αποδόμηση του συλλογικού εργατικού δικαίου. Παρατηρείται συγκεκριμένα μια συνολική και πολύπλευρη υποβάθμιση του παράγοντα *εργασία* στην εξίσωση της αναπτυξιακής και οικονομικής πολιτικής, ενώ, αναμφίβολα, τα κοινωνικά δικαιώματα αποτελούν το βασικότερο θύμα των πολιτικών λιτότητας.

Ο χώρος των μίντια δεν αποτελεί εξαίρεση. Βρέθηκε δε εξ αρχής στο μάτι του κυκλώνα επιπλέον και για λόγους που έχουν να κάνουν αφενός με την αναδιάρθρωση του επιχειρηματικού τοπίου και αφετέρου με την είσοδο νέων τεχνολογικών μέσων και καινοτόμων ψηφιακών μεθόδων ενημέρωσης. Παρόλα αυτά, διαπιστώνεται ότι η σχετική ελληνική βιβλιογραφία παραμένει περιορισμένη, εάν όχι ελλιπής, εφόσον οι μελέτες που εστιάζουν, ή συμπεριλαμβάνουν έστω, το ζήτημα των εργασιακών σχέσεων -ιδίως μετά το 2010- είναι ελάχιστες[2] και τα δημοσιευμένα στατιστικά δεδομένα σχεδόν ανύπαρκτα.

Ως εκ τούτου για τις ανάγκες αυτής της εισήγησης αντλούνται στοιχεία από όλες τις διαθέσιμες βάσεις στατιστικών δεδομένων για την ελληνική αγορά εργασίας, με έμφαση στα επαγγέλματα που συμπεριλαμβάνονται στο χώρο των μέσων μαζικής ενημέρωσης εν γένει και δευτερευόντως, όταν αυτό ήταν εφικτό, στον χώρο ειδικότερα

1 Το κείμενο αυτό αποτελεί περίληψη της εισήγησης που παρουσιάστηκε στο πλαίσιο του 5ου Διεθνούς Σχολείου του ΠΣΑΤ στις 13 Οκτωβρίου 2018 στην Αρχαία Ολυμπία.

2 Σε αυτές συμπεριλαμβάνονται ενδεικτικά: Δαλκαβούκης Β. και Σπυριδάκης Μ. (2017), «Από την ασφάλεια στην επισφάλεια: η περίπτωση του κλάδου των ελληνικών ΜΜΕ σε νεοφιλελεύθερους καιρούς», Κοινωνική Συνοχή και Ανάπτυξη, 2017 12 (2), 115-128 (στα αγγλικά); Μορφωτικό Ίδρυμα ΕΣΗΕΑ, *Κρίση και Εργασία*, 2012.

του αθλητικού τύπου. Σε ό,τι αφορά σε αυτές τις πηγές διευκρινίζεται ότι τα στατιστικά στοιχεία προέρχονται:

- πρώτον, από τις έρευνες εργατικού δυναμικού της ΕΛΣΤΑΤ, την επεξεργασία των οποίων επιτέλεσε ο επιστημονικός συνεργάτης του ΙΝΕ Γιώργος Κρητικίδης,
- δεύτερον, από το πληροφοριακό σύστημα ΕΡΓΑΝΗ του Υπουργείου Εργασίας, το οποίο λειτουργεί με την ευθύνη του Σώματος Επιθεώρησης Εργασίας,
- τρίτον, από το Ολοκληρωμένο Πληροφοριακό Σύστημα του ίδιου φορέα (ΟΠΣ-ΣΕΠΕ) και
- τέταρτον, επικουρικά από άλλες πηγές, όπως ενδεικτικά από τα στοιχεία που διατηρούν οι αρμόδιες υπηρεσίες των συνδικαλιστικών δημοσιογραφικών ενώσεων.

Τέλος, σκοπός της εργασίας τούτης δεν είναι παρά η διατύπωση ορισμένων υποθέσεων εργασίας, υπό τη μορφή πέντε προσωρινών συμπερασμάτων εξαγομένων από μια πρώτη μελετητική προσέγγιση της απασχόλησης και των εργασιακών σχέσεων στον χώρο τον μίντια, η οποία φιλοδοξεί να αποτελέσει το έναυσμα για περαιτέρω δημοσιογραφική αναζήτηση και επιστημονική έρευνα.

Ι. Ανεργία

Σε ό,τι αφορά στην εξέλιξη της ανεργίας στον κλάδο των μέσων μαζικής ενημέρωσης παρατηρείται, κατ' αρχάς, ότι μέχρι το ξέσπασμα της οικονομικής κρίσης τα αντίστοιχα ποσοστά διατηρήθηκαν σε χαμηλά επίπεδα, συνήθως χαμηλότερα του εθνικού μέσου όρου.

Εν συνεχεία, μετά το 2010 τα ποσοστά αυτά εκτινάσσονται ακολουθώντας την αντίστοιχη εξέλιξη σε όλους τους άλλους κλάδους της ελληνικής οικονομίας φτάνοντας, μάλιστα, ακόμη και στο 39% (2014) εξαιτίας και της διακοπής της λειτουργίας μεγάλων μέσων ενημέρωσης με αυξημένο αριθμό εργαζομένων. Την τελευταία τετραετία το ποσοστό ανεργίας υποχωρεί σημαντικά έως και στο 12% (2016) και διατηρείται αρκετά χαμηλότερο από τον εθνικό μέσο όρο, ωστόσο τα δύο τελευταία χρόνια εμφανίζει τάσεις μικρής επανα-κλιμάκωσης φτάνοντας στο 15,5% το 2018, όπως φαίνεται και στο ακόλουθο **Διάγραμμα 1**:

Διάγραμμα 1: Διαχρονική εξέλιξη της Απασχόλησης και των Ανέργων, 2004-2018

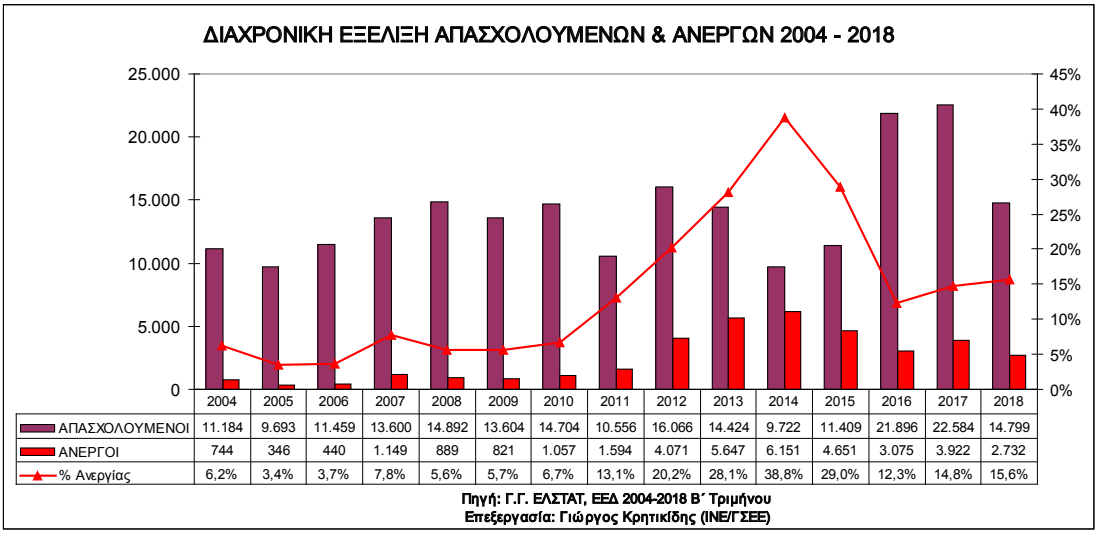

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
ΑΠΑΣΧΟΛΟΥΜΕΝΟΙ	11.184	9.693	11.459	13.600	14.892	13.604	14.704	10.556	16.066	14.424	9.722	11.409	21.896	22.584	14.799
ΑΝΕΡΓΟΙ	744	346	440	1.149	889	821	1.057	1.594	4.071	5.647	6.151	4.651	3.075	3.922	2.732
% Ανεργίας	6,2%	3,4%	3,7%	7,8%	5,6%	5,7%	6,7%	13,1%	20,2%	28,1%	38,8%	29,0%	12,3%	14,8%	15,6%

Πηγή: Γ.Γ. ΕΛΣΤΑΤ, ΕΕΔ 2004-2018 Β΄ Τριμήνου
Επεξεργασία: Γιώργος Κρητικίδης (ΙΝΕ/ΓΣΕΕ)

Το **πρώτο συμπέρασμα**, το οποίο μπορεί να εξαχθεί είναι ότι, με εξαίρεση την πολύ κακή περίοδο 2012-2015, την τελευταία δεκαπενταετία στο χώρο των μίντια τα ποσοστά ανεργίας φαίνεται να είναι υψηλά μεν αλλά συγκρατημένα, σε σύγκριση, έστω, με άλλους κλάδους οικονομικής δραστηριότητας ή με τον εθνικό μέσο ποσοστό ανεργίας (**Πίνακας 1**), χωρίς αυτό, βεβαίως, να σημαίνει ότι δεν αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα προβλήματα που αφορούν στους χιλιάδες απασχολούμενους του κλάδου.

ΙΙ. Απασχόληση

Ένα **δεύτερο συμπέρασμα** αφορά στην απασχόληση, η οποία διατηρείται διαχρονικά αυξημένη στα μέσα ενημέρωσης, γεγονός που πιστοποιεί τη διαρκή δυναμική προσέλκυσης εργαζομένων και ανέργων στον κλάδο.

Όπως φαίνεται και από τον ακόλουθο **Πίνακα 1**, το φαινόμενο της δυναμικής της απασχόλησης στο χώρο των μίντια παρατηρείται και στα χρόνια μετά το 2010, εφόσον κατά μέσο όρο την περίοδο 2004-2010 αφορά σε 12.734 άτομα και την περίοδο 2011-2018 σε 16.501. Ενδεικτικά, οι απασχολούμενοι τα έτη 2012 (16.066) και 2013 (14.424) είναι πολύ περισσότεροι ακόμη και από αυτόν τον ετήσιο μέσο όρο της προ-μνημονιακής περιόδου 2004-2010.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1: Στοιχεία απασχόλησης και ανεργίας στον χώρο των μίντια
273 Συγγραφείς, δημοσιογράφοι & συναφή επαγγέλματα (2004-2010)
264 Συγγραφείς, δημοσιογράφοι & επαγγελματίες του γλωσσικού τομέα (2011-2018)

ΕΤΟΣ	ΣΥΝΟΛΟ ΑΠΑΣΧ/ΝΩΝ	ΜΙΣΘΩΤΟΙ	ΜΗ ΜΙΣΘΩΤΟΙ	ΑΝΕΡΓΟΙ	ΚΛΑΔΙΚΟ ΠΟΣΟΣΤΟ ΑΝΕΡΓΙΑΣ	ΕΘΝΙΚΟ ΠΟΣΟΣΤΟ ΑΝΕΡΓΙΑΣ	ΜΕΡΙΔΙΟ ΜΙΣΘΩΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ	ΜΕΡΙΔΙΟ ΜΗ ΜΙΣΘΩΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ
2004	11.184	9.467	1.716	744	6,2%	10,3%	84,7%	15,3%
2005	9.693	8.714	979	346	3,4%	9,8%	89,9%	10,1%
2006	11.459	10.355	1.104	440	3,7%	8,9%	90,4%	9,6%
2007	13.600	12.159	1.441	1.149	7,8%	8,2%	89,4%	10,6%
2008	14.892	11.888	3.004	889	5,6%	7,3%	79,8%	20,2%
2009	13.604	12.121	1.483	821	5,7%	9,0%	89,1%	10,9%
2010	14.704	13.383	1.321	1.057	6,7%	12,0%	91,0%	9,0%
2011	10.556	7.359	3.196	1.594	13,1%	16,5%	69,7%	30,3%
2012	16.066	12.131	3.935	4.071	20,2%	23,8%	75,5%	24,5%
2013	14.424	11.257	3.167	5.647	28,1%	27,3%	78,0%	22,0%
2014	9.722	6.800	2.922	6.151	38,8%	26,6%	69,9%	30,1%
2015	11.409	9.107	2.302	4.651	29,0%	24,6%	79,8%	20,2%
2016	21.896	16.822	5.074	3.075	12,3%	23,1%	76,8%	23,2%
2017	22.584	19.007	3.577	3.922	14,8%	21,1%	84,2%	15,8%
2018	14.799	12.403	2.397	2.732	15,6%	19,0%	83,8%	16,2%

Πηγή: Γ.Γ. ΕΛΣΤΑΤ ΕΕΔ 2004-2018 Β΄ Τριμήνου

Επεξεργασία: Γιώργος Κρητικίδης (ΙΝΕ/ΓΣΕΕ)

Ωστόσο, το φαινόμενο που παρουσιάζει μεγάλο ενδιαφέρον είναι η παράλληλη συνύπαρξη δύο φαινομένων: από τη μια, ο πολύ μεγάλος αριθμός των απασχολούμενων της τελευταίας 3ετίας 2016-2018, κατά μέσο όρο περίπου 20.000 άτομα, και από την άλλη ο πολύ μεγάλος αριθμός των ανέργων, τόσο στα πολύ δύσκολα χρόνια 2012-2015 (κατά μέσο όρο 5.130 άνεργοι), όσο και στα χρόνια της μείωσης της ανεργίας και της αύξησης της απασχόλησης 2016-2018 (κατά μέσο όρο 3.234 άνεργοι). Αυτή η διαπίστωση αποτελεί ένδειξη ενός φαινομένου «**ανακύκλωσης**» εργαζομένων με μεγάλη προϋπηρεσία, οι οποίοι διατηρούνται επί μακρόν σε κατάσταση ανεργίας, τη στιγμή που προσλαμβάνονται στη θέση τους εργαζόμενοι/ες, ενδεχομένως μικρότερης ηλικίας και χαμηλότερων μισθολογικών απαιτήσεων[3].

Τέλος, οι μεγάλες αποκλίσεις ή τα σκαμπανεβάσματα στα απόλυτα μεγέθη της απασχόλησης και της ανεργίας από έτος σε έτος μετά το 2011 αποτελούν ένδειξη της επίδρασης που έχουν εξελίξεις, όπως η διακοπή λειτουργίας ή η επαναδραστηριοποίηση επιχειρήσεων (ενδεικτικά η ΕΡΤ) με μεγάλο αριθμό εργαζομένων, των οποίων το μερίδιο στη συνολική απασχόληση του κλάδου είναι προφανώς πολύ σημαντικό.

3 Αναλυτικότερα για το ζήτημα αυτό στο μεθεπόμενο κεφάλαιο IV.

III. Μισθωτή εργασία

Ένα **τρίτο συμπέρασμα** που προκύπτει από τη μελέτη των στατιστικών στοιχείων της ΕΛΣΤΑΤ (**Πίνακας 1**) είναι ότι μετά το 2011 διευρύνεται το **μερίδιο της μη μισθωτής εργασίας**, το οποίο συνιστά σοβαρή ένδειξη για ελαστικοποίηση των εργασιακών σχέσεων και για απορρύθμιση των εργασιακών δικαιωμάτων στον χώρο των μίντια. Έτσι, ενώ πριν την κρίση το ποσοστό της μη μισθωτής εργασίας (συμβάσεις έργου, ανεξαρτήτων υπηρεσιών κλπ) είναι πολύ χαμηλό κατά μέσο όρο περίπου 12% (αφορά δηλαδή σε μόνο 1 στους 10 απασχολούμενους), εν συνεχεία από το 2011 έως και το 2016 εκτινάσσεται στο 25% και αφορά πλέον σε 1 στους 4 απασχολούμενους.

Το ποσοστό αυτό μάλλον επιβεβαιώνεται και από άλλες βάσεις δεδομένων που αφορούν στην αγορά εργασίας στον χώρο των μίντια. Σε πρόσφατη ανακοίνωση[4] του Υπουργείου Ψηφιακής Πολιτικής, Τηλεπικοινωνιών και Ενημέρωσης αναφέρεται ότι σε περίπου 500 on line επιχειρήσεις οι συμβάσεις έργου αφορούν στο 29% των δημοσιογράφων, ήτοι επί συνόλου 7.864 δημοσιογράφων, οι 5.702 δηλώνονται ως μισθωτοί και οι 2.262 ως έχοντες συνάψει συμβάσεις έργου. Νωρίτερα, από το νεοσύστατο μητρώο on line μέσων -σύμφωνα με το ίδιο Υπουργείο- αναφέρεται[5] ότι από τους συνολικά 2.115 εργαζόμενους, οι μισοί είναι δημοσιογράφοι (1.040) εκ των οποίων οι 358 (ποσοστό 34%) απασχολούνται με σύμβαση έργου και οι υπόλοιποι 682 (ποσοστό 66%) με εξαρτημένη σχέση εργασίας.

Συνεπώς, τα χρόνια της μεγάλης κρίσης απασχόλησης για τον χώρο των μίντια δόθηκε η δυνατότητα για τη μείωση του εργασιακού κόστους και για την απορρύθμιση των εργασιακών σχέσεων για όσους διατηρούσαν μια θέση εργασίας. Παράλληλα με την αύξηση του ποσοστού της ανεργίας και του αριθμού των ανέργων, επεκτείνονται και οι ευέλικτες μορφές απασχόλησης, όπως ιδίως η από-μισθωτοποίηση ενός μεγάλου μέρους των απασχολούμενων στον κλάδο.

Ωστόσο, συνολικά για τον χώρο των μίντια την τελευταία 2ετία (2017-2018) σύμφωνα με τις έρευνες εργατικού δυναμικού της ΕΛΣΤΑΤ το μερίδιο της μισθωτής απασχόλησης δείχνει να επανακάμπτει και να ισορροπεί σε «φυσιολογικά» ή σε συνηθισμένα για τον κλάδο επίπεδα μισθωτής εργασίας, σε ποσοστό δηλαδή πάνω από 84%.

IV. Σταθερότητα στην απασχόληση

Όπως ήδη αναφέρθηκε, από τη μελέτη της εξέλιξης της απασχόλησης στο χώρο των μίντια διαμορφώνεται μια ισχυρή ένδειξη για μια τάση «**ανακύκλωσης**» εργαζομένων. Ο λόγος για μια διαδικασία αντικατάστασης παλαιών εργαζομένων με μεγάλη εμπειρία,

4 28/08/2017: http://www.mindigital.gr/index.php/press-office-gr/%CE%B4%CE%B5%CE%BB%CF%84%CE%AF%CE%B1-%CF%84%CF%8D%CF%80%CE%BF%CF%85/1590-online-media.

5 21/09/2017: https://www.huffingtonpost.gr/2017/03/07/politiki-media-mitroo-online-meson-papopas-maris_n_15207856.html.

αυξημένες αποδοχές ή/και με ρυθμισμένες εργασιακές σχέσεις (κοινωνική ασφάλιση, τήρηση ωραρίων και αξιοπρεπών όρων και συνθηκών εργασίας), από νέους (σε ηλικία) ή από απλά νεοεισερχόμενους στον κλάδο με μειωμένα εργασιακά και κοινωνικά δικαιώματα και κυρίως με χαμηλότερες αποδοχές, ακόμη και κατά 40%-60%[6] στο περιβάλλον της ύφεσης και της κρίσης.

Η συγκεκριμένη υπόθεση εργασίας ισχυροποιείται από το **τέταρτο συμπέρασμα** που προκύπτει από την εξέταση των διαθέσιμων επίσημων στατιστικών δεδομένων, τα οποία πιστοποιούν μια **μεγάλη κινητικότητα και επισφάλεια στον κλάδο** από το 2012 και έπειτα, όταν παρατηρείται η είσοδος μεγάλου αριθμού εργαζομένων με ταυτόχρονη αύξηση των ανέργων. Πλέον συγκεκριμένα, από τα στοιχεία που αφορούν στις ροές της μισθωτής εργασίας με βάση τις καταγραφές που διατηρούνται στο πληροφοριακό σύστημα Εργάνη (**Πίνακας 2**) από τη θέση σε λειτουργία του συστήματος (Μάρτιος 2013) έως σήμερα (Οκτώβριος 2018) προκύπτουν τα εξής δύο στοιχεία:

α) το θετικό ισοζύγιο στις ροές απασχόλησης, εφόσον οι προσλήψεις είναι περισσότερες από τις αποχωρήσεις, γεγονός που αποτελεί επιβεβαίωση της δυναμικής της απασχόλησης στον κλάδο, όπως προαναφέρθηκε,

β) ο μεγάλος αριθμός αποχωρήσεων και προσλήψεων, ο οποίος αποτελεί σαφή ένδειξη ότι υποχωρεί η σταθερότητα στην απασχόληση και μάλλον επεκτείνεται η προσωρινή απασχόληση, ιδίως εφόσον εξεταστούν τα σχετικά ισοζύγια ανά έτος, αλλά και συνολικά στην 6ετία 2013-2018.

Πίνακας 2. ΠΡΟΣΛΗΨΕΙΣ ΚΑΙ ΑΠΟΧΩΡΗΣΕΙΣ στον χώρο των μίντια

ΕΤΟΣ	2013 (από 01.03.2013)	2014	2015	2016	2017	2018 Έως 31.08.18	01.09 Έως 24.09.18	03/2013-10/2018
ΤΥΠΟΣ	**ΠΛΗΘΟΣ**	**ΠΛΗΘΟΣ**	**ΠΛΗΘΟΣ**	**ΠΛΗΘΟΣ**	**ΠΛΗΘΟΣ**	**ΠΛΗΘΟΣ**	**ΠΛΗΘΟΣ**	**ΣΥΝΟΛΟ**
Προσλήψεις	906	1.540	1.938	1.447	2.576	1.382	227	10.016
Γενικό άθροισμα	**906**	**1.540**	**1.938**	**1.447**	**2.576**	**1.382**	**227**	**10.016**
Παραιτήσεις	354	511	582	607	877	574	79	3.584
Απολύσεις με προειδοποίηση	22	4	35	25	14	6	2	108
Απολύσεις χωρίς προειδοποίηση	426	412	527	427	741	323	37	2.893
Δηλώσεις για ΣΟΧ και Συμβ. Έργου	157	264	336	350	443	423	15	1.988
Γενικό άθροισμα	**1.087**	**1.191**	**1.480**	**1.409**	**2.075**	**1.326**	**133**	**8.701**
Ισοζύγιο	**-181**	**+349**	**+458**	**+38**	**+501**	**+56**	**+94**	**+1.315**

Πηγή: Πληροφοριακό Σύστημα Εργάνη ΣΤΕΠ92_273. Ροές απασχόλησης (προσλήψεις-αποχωρήσεις. Επεξεργασία Απόστολος Καψάλης

6 Σωτήρχου Ιωάννα, «Η ενημέρωση-κονσέρβα δηλητηρίασε τον Τύπο, η κρίση τον αποτελειώνει», Εφημ. Συντακτών, 5/10/2015, http://www.efsyn.gr/arthro/i-enimerosi-konserva-dilitiriase-ton-typo-i-krisi-ton-apoteleionei-0.

Ωστόσο, πρέπει να διευκρινιστεί ότι δεν αφορούν όλες οι αποχωρήσεις σε απολύσεις, οπότε θα ήταν εφικτή η ενεργοποίηση προστατευτικών για τους εργαζόμενους διατάξεων (για παράδειγμα η αποζημίωση απόλυσης ή η επιδότηση της ανεργίας). Αντιθέτως, από τη μια είναι πολύ μεγάλος ο αριθμός των παραιτήσεων/ οικειοθελών αποχωρήσεων, ο οποίος αντιστοιχεί στο 41% του συνόλου των αποχωρήσεων και από την άλλη επίσης σημαντικός ο αριθμός των περιπτώσεων λήξης της διάρκειας μιας προσωρινής/ ελαστικής σχέσης εργασίας σε ποσοστό 23% επί του συνόλου των αποχωρήσεων.

Άρα οι απολύσεις με ή άνευ προειδοποίηση δεν αφορούν παρά σε μόλις έναν στους τρεις αποχωρήσαντες από την εργασία τους εργαζόμενους στον χώρο των μίντια. Σημειωτέον ότι από τα μητρώα ανέργων της ΕΣΗΕΑ προκύπτει ότι την περίοδο 2009-2016 δηλώθηκαν στην Ένωση 1.480 απολύσεις δημοσιογράφων.

V. Παραβατικότητα στις εργασιακές σχέσεις

Από μια συνδυαστική μελέτη του συνόλου των διαθέσιμων στατιστικών στοιχείων θα μπορούσαν να προκύψουν σοβαρές ενδείξεις για το ότι εν πρώτοις τα ποσοστά **αδήλωτης εργασίας** στα επαγγέλματα του κλάδου της ενημέρωσης είναι αρκετά υψηλά, ενδεχομένως της τάξης ακόμη και του 50%. Αυτό το **πέμπτο συμπέρασμα** προκύπτει αν ληφθούν υπόψη τα δεδομένα από τις έρευνες εργατικού δυναμικού της ΕΛΣΤΑΤ σε συνάρτηση με τις πλέον πρόσφατες (25/09/2018, ώρα 00.00) καταγραφές του συστήματος ΕΡΓΑΝΗ για την πραγματική απεικόνιση της απασχόλησης, όπως αποτυπώνεται στον επόμενο **Πίνακα 3**.

Πίνακας 3. ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΕΡΓΑΝΗ ΣΤΕΠ92_273_ΡΟΕΣ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ (ΤΡΕΧΟΥΣΑ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ: 25/09/2018, ΩΡΑ 00.00)

ΣΤΕΠ92	ΕΙΔΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΤΑ ΣΤΕΠ 92	ΑΡΙΘΜΟΣ
273002	ΑΝΤΑΠΟΚΡΙΤΕΣ, ΜΕΣΩΝ ΜΑΖΙΚΗΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ	**7**
273024	ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΙ ΣΥΝΤΑΚΤΕΣ	**8**
273030	ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ ΒΙΒΛΙΩΝ ΤΣΕΠΗΣ ΔΙΗΓΗΜΑΤΩΝ	**96**
273033	ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΚΩΝ ΔΕΛΤΙΩΝ ΓΙΑ ΤΟ ΚΟΙΝΟ	**2**
273007	ΘΕΑΤΡΙΚΟΙ ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ	**1**
273016	ΚΕΙΜΕΝΟΓΡΑΦΟΙ ΔΙΑΦΗΜΙΣΕΩΝ	**106**
273000	ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ, ΔΗΜΟΣΙΟΓΡΑΦΟΙ ΚΑΙ ΑΣΚΟΥΝΤΕΣ ΣΥΝΑΦΗ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΑ	**1.840**
273048	ΣΕΝΑΡΙΟΓΡΑΦΟΙ	**3**
273011	ΕΚΔΟΤΕΣ ΠΕΡΙΟΔΙΚΩΝ ΜΟΔΑΣ ΚΑΘΕ ΕΙΔΟΥΣ	**11**
273026	ΜΟΥΣΙΚΟΚΡΙΤΙΚΟΙ	**2**
273041	ΣΥΝΕΡΓΑΤΕΣ ΔΙΑΦΗΜΙΣΗΣ (ΚΕΙΜΕΝΟΓΡΑΦΟΙ)	**2**
273036	ΣΧΟΛΙΑΣΤΕΣ ΑΘΛΗΤΙΚΩΝ ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ	**2**

273005	ΑΡΧΙΣΥΝΤΑΚΤΩΝ ΒΟΗΘΟΙ	**23**
273001	ΔΗΜΟΣΙΟΓΡΑΦΟΙ	**2.626**
273047	ΤΗΛΕΟΡΑΣΗΣ ΚΑΙ ΡΑΔΙΟΦΩΝΙΑΣ, ΣΧΟΛΙΑΣΤΕΣ	**5**
ΣΤΕΠ92	ΕΙΔΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΤΑ ΣΤΕΠ 92	**ΑΡΙΘΜΟΣ**
273009	ΔΙΟΡΘΩΤΕΣ ΔΟΚΙΜΙΩΝ ΑΠΟ ΟΘΟΝΗ	**33**
273010	ΔΟΚΙΜΙΟΓΡΑΦΟΙ	**71**
273017	ΚΕΙΜΕΝΟΓΡΑΦΟΙ, ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΜΕΝΩΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΩΝ	**11**
273029	ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ	**5**
273043	ΣΥΝΤΑΚΤΕΣ ΑΘΛΗΤΙΚΟΙ	**67**
273008	ΔΙΑΣΚΕΥΑΣΤΕΣ ΚΕΙΜΕΝΩΝ ΕΚΠΟΜΠΩΝ ΡΑΔΙΟΦΩΝΟΥ ΚΑΙ ΤΗΛΕΟΡΑΣΗΣ	**2**
273012	ΕΚΔΟΤΕΣ ΤΥΠΟΥ ΓΕΝΙΚΑ	**2**
273039	ΡΑΔΙΟΣΧΟΛΙΑΣΤΕΣ-ΣΥΝΤΑΚΤΕΣ	**16**
273	ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ, ΔΗΜΟΣΙΟΓΡΑΦΟΙ ΚΑΙ ΑΣΚΟΥΝΤΕΣ ΣΥΝΑΦΗ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΑ	**38**
2730	ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ, ΔΗΜΟΣΙΟΓΡΑΦΟΙ ΚΑΙ ΑΣΚΟΥΝΤΕΣ ΣΥΝΑΦΗ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΑ	**119**
273044	ΣΥΝΤΑΚΤΕΣ ΑΡΘΡΩΝ ΣΕ ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ ΚΑΙ ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ	**405**
273003	ΑΡΘΡΟΓΡΑΦΟΙ ΕΦΗΜΕΡΙΔΩΝ ΚΑΙ ΠΕΡΙΟΔΙΚΩΝ	**56**
273004	ΑΡΧΙΣΥΝΤΑΚΤΕΣ ΕΦΗΜΕΡΙΔΩΝ ΚΑΙ ΠΕΡΙΟΔΙΚΩΝ	**77**
273014	ΕΠΙΜΕΛΗΤΕΣ ΕΚΔΟΣΕΩΝ	**56**
273038	ΠΟΛΙΤΙΚΟΙ ΣΥΝΤΑΚΤΕΣ (ΔΗΜΟΣΙΟΓΡΑΦΟΙ)	**9**
273040	ΡΕΠΟΡΤΕΡ, ΔΗΜΟΣΙΟΓΡΑΦΟΙ ΜΕΣΩΝ ΜΑΖΙΚΗΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ	**349**
273034	ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ ΣΗΡΙΑΛΣ	**1**
273042	ΣΥΝΤΑΚΤΕΣ ΑΓΓΕΛΙΩΝ ΚΑΙ ΔΙΑΦΗΜΙΣΕΩΝ	**4**
273046	ΣΥΝΤΑΚΤΕΣ, ΔΙΟΡΘΩΤΕΣ ΔΟΚΙΜΙΩΝ	**259**
Γενικό άθροισμα		**6.314**
Σύνολο εργαζομένων στα μίντια		***96% ή 6.059***

Πηγή: Εργάνη

Από τον παραπάνω πίνακα συνάγονται τα εξής. Σήμερα (24/9/2018 12.00μμ τα μεσάνυχτα) οι μισθωτοί στον χώρο των μίντια είναι περίπου 6.000, εφόσον το 96% των εργαζομένων στη στατιστική κλαδική κατηγοριοποίηση της ΕΛΣΤΑΤ (ΣΤΕΠ_92_273) ασκούν επάγγελμα σχετικό με την ενημέρωση (με **ροζ χρώμα** στο Πίνακα 3) εκ των οποίων οι περισσότεροι δηλώνονται ως δημοσιογράφοι (2.600 άτομα). Συνεπώς, η συντριπτική πλειοψηφία των 12.000 περίπου μισθωτών του ίδιου κωδικού που καταγράφονται από την ΕΛΣΤΑΤ (**Πίνακας 1**) το 2018, θα μπορούσε να υποτεθεί ότι είναι κατά τεκμήριο εργαζόμενοι στο χώρο των μίντια. Από αυτούς, όμως, μόνον οι 6.000 (50%) είναι δηλωμένοι στο σύστημα ΕΡΓΑΝΗ.

Εκτός όμως από την ένδειξη για πολύ υψηλό ποσοστό πλήρως αδήλωτης εργασίας, διαμορφώνονται εξίσου ισχυρές ενδείξεις για την ύπαρξη και άλλων φαινομένων παραβατικότητας στην αγορά εργασίας στο χώρο των ΜΜΕ. Κατά πρώτον, το 2018 διατηρείται σημαντικός ο αριθμός των μη μισθωτών, περίπου 2.500 άτομα ή το 16% των απασχολούμενων (**Πίνακας 1**) πολλοί εκ των οποίων πιθανόν να απασχολούνται με όρους πλημμελώς δηλωμένης εργασίας (ψευδο-αυτοαπασχόληση).

Σε κάθε περίπτωση, δεύτερον, από τον **Πίνακα 3** συμπεραίνεται ότι είναι πολύ πιθανόν κατά την υποβολή των δηλώσεων της αναγγελίας πρόσληψης να μην αποτυπώνεται αληθώς ή ακριβώς η επαγγελματική ειδικότητα ή ο υπο-κλάδος απασχόλησης του προσλαμβανόμενου. Για παράδειγμα δεν φαίνεται να ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα το γεγονός ότι μόνο 67 εργαζόμενοι απασχολούνται σε όλη τη χώρα ως αθλητικοί συντάκτες ή ότι μόνο 2 εργαζόμενοι απασχολούνται ως σχολιαστές αθλητικών γεγονότων (με **γκρι χρώμα** στον **Πίνακα 3**).

Επιπλέον, όπως συχνά καταγγέλλεται από εργαζόμενους στον κλάδο της ενημέρωσης είναι πολύ συχνό το φαινόμενο τυπικά η ασφάλιση του εργαζομένου να γίνεται από έναν εργοδότη (πχ εφημερίδα), ενώ παρέχεται παράλληλη απασχόληση (και) σε άλλο (ηλεκτρονικό) μέσο χωρίς ασφάλιση. Τέλος, όπως προκύπτει και από τον επόμενο **Πίνακα 4** το συνολικό άθροισμα των ποσών των επιβεβλημένων προστίμων από το Σώμα Επιθεώρησης Εργασίας για παραβίαση της εργατικής νομοθεσίας τη περίοδο 2010-2017 αγγίζει τα 2,5 εκατ. ευρώ.

Πίνακας 4. ΕΛΕΓΧΟΙ ΚΑΙ ΚΥΡΩΣΕΙΣ ΣΕ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΤΥΠΟΥ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΕΛΕΓΚΤΙΚΗ ΔΡΑΣΗ ΤΟΥ ΣΕΠΕ

ΜΕΣΑ ΜΑΖΙΚΗΣ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ – ΣΥΝΟΛΟ
(εκδοτικές δραστηριότητες και δραστηριότητες προγραμματισμού και ραδιοτηλεοπτικών εκπομπών)

ΕΤΗ	ΕΛΕΓΧΟΙ	ΠΡΟΣΤΙΜΑ	ΠΟΣΑ	ΜΗΝΥΣΕΙΣ/ ΜΗΝ. ΑΝΑΦΟΡΕΣ
2010	209	73	174,400	62
2011	354	51	356,350	150
2012	329	101	595,050	117
2013	267	46	346,546	120
2014	280	46	311,420	81
2015	211	30	165,434	61
2016	235	37	169,884	43
2017	168	48	349,595	47

Πηγή: ΟΠΣ-ΣΕΠΕ

VI. Συμπερασματικά

Από όλα όσα προηγήθηκαν επιβεβαιώνεται η γενική πεποίθηση ότι ο χώρος των μίντια, μολονότι εμφανίζει τάσης ενίσχυσης της απασχόλησης, ταλανίζεται διαχρονικά από υψηλά ποσοστά ανεργίας. Ταυτόχρονα, ιδίως σε περιόδους ισχυρής κρίσης εργασίας, εντείνονται τα φαινόμενα ελαστικοποίησης των εργασιακών σχέσεων, με κύρια χαρακτηριστικά την επισφάλεια της θέσης εργασίας, την ανακύκλωση εργαζομένων, την περιορισμένη εφαρμογή της προστασίας από την απόλυση και την πολυδιάστατη παραβατικότητα στην αγορά εργασίας.

Οι καταστάσεις αυτές καταγράφονται σε ένα αρρύθμιστο νομικά εργασιακό τοπίο, με την ευρεία διάδοση κάθε είδους ελαστικών εργασιακών σχέσεων, με σημαντικές μειώσεις στις αποδοχές, με μεγάλες καθυστερήσεις στην καταβολή των δεδουλευμένων, με ομαδικές απολύσεις και με κλεισίματα επιχειρήσεων, χωρίς εξασφαλισμένη προστασία των εργαζομένων. Στο περιβάλλον αυτό δεσπόζει η σχεδόν καθολική απουσία συλλογικών συμβάσεων εργασίας[7] που συνεπάγεται την απόλυτη κυριαρχία της ατομικής διαπραγμάτευσης, τουλάχιστον από το 2010 και μετά, όταν έληξαν οι τελευταίες διετούς διάρκειας ΣΣΕ του 2008.

Ταυτόχρονα, τα τελευταία χρόνια ο χώρος των μίντια διακρίθηκε χάρη σε εμβληματικές συλλογικές απόπειρες διασφάλισης της ελευθεροτυπίας και των θέσεων απασχόλησης, με υποδειγματικές δράσεις αλληλεγγύης, απεργιακές κινητοποιήσεις και άλλες ενεργητικές μορφές διεκδίκησης, όπως οι καταλήψεις και τα αυτό-διαχειριζόμενα σχήματα. Γίνεται δε εύκολα αντιληπτό ότι η αυξημένη συνδικαλιστική συμμετοχή και η σταδιακή επαναφορά των θεσμικών και των μισθολογικών όρων εργασίας σε ολόκληρο τον κλάδο, δεν θα διασφαλίσει μόνο την αναβάθμιση των όρων εργασίας, αλλά θα επαναφέρει και τη δημοκρατία στους χώρους δουλειάς.

Μια τέτοια εξέλιξη θα είναι ευρύτερα επωφελής αφενός για τον κόσμο της εργασίας, γιατί θα έχει πολλαπλασιαστικά αποτελέσματα και σε άλλους κλάδους απασχόλησης και αφετέρου για την ίδια τη χώρα, διότι θα συμβάλει στην αποκατάσταση ενός ακόμη θύματος της οικονομικής κρίσης: της αδέσμευτης ενημέρωσης και της ανεξάρτητης δημοσιογραφίας.

---

7 Εξαίρεση αποτελεί το επάγγελμα των τεχνικών ραδιοφωνίας, εφόσον, συνήθως, μέσα από τη διαδικασία μέσω ΟΜΕΔ ρυθμίζονται συλλογικά οι εργασιακές σχέσεις των μελών της εργατικής (ΕΤΕΡ) και της εργοδοτικής (ΕΙΙΡΑ) οργάνωσης. Μόλις πρόσφατα (26/10/2018) η ΣΣΕ κηρύχθηκε γενικώς υποχρεωτική με απόφαση της Υπουργού Εργασίας.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΙΝΕ/ΓΣΕΕ

Ινστιτούτο Ευρωπαϊκών Συνδικάτων (ETUI)

Ο Επιστημονικός Δ/ντής του ΙΝΕ-ΓΣΕΕ, Γ. Αργείτης, και ο Επιστημονικός Συνεργάτης του ΙΝΕ-ΓΣΕΕ, Ν. Κορατζάνης, ιχνηλατούν τις προοπτικές της ελληνικής οικονομίας μετά το τέλος των προγραμμάτων οικονομικής προσαρμογής, στο νέο Κείμενο Πολιτικής που εξέδωσε το Ινστιτούτο Ευρωπαϊκών Συνδικάτων (ETUI) με τίτλο, "TheendofthebailouterainGreece: notoutofthewoodsyet". Το πλήρες κείμενο είναι διαθέσιμο στην ιστοσελίδα του ΙΝΕ-ΓΣΕΕ, https://goo.gl/ddVsy9 , όπως επίσης και στο www.etui.org

17-19 Οκτωβρίου 2018

Συμμετοχή του ΙΝΕ-ΓΣΕΕ (Χρ. Τριανταφύλλου) στην ετήσια ευρωπαϊκή διάσκεψη για την συνδικαλιστική επιμόρφωση του Ευρωπαϊκού Συνδικαλιστικού Ινστιτούτου (ETUI) στο Vilnius της Λιθουανίας. Οι βασικές ενότητες του προγράμματος εργασιών αφορούσαν τις μεγάλες τάσεις (κλιματική αλλαγή, δημογραφική μετάβαση, ψηφιοποίηση της οικονομίας) και τις επιπτώσεις τους στο μέλλον της εργασίας και των συνδικάτων, την προορατικότητα στην εκπαίδευση/κατάρτιση και την αναζήτηση βιώσιμων λύσεων εκμάθησης, τη χρήση των παιχνιδιών ως εργαλείο εκπαίδευσης, το πρόγραμμα δραστηριοτήτων συνδικαλιστικής επιμόρφωσης του Etui 2019-2020, καθώς επίσης και τη μεθοδολογία και χρήση τεχνικών πρόβλεψης (κυρίως «σεναρίων») για το μέλλον της εργασίας και του συνδικαλιστικού κινήματος.

21 Νοεμβρίου 2018

Το Ινστιτούτο Εργασίας της ΓΣΕΕ και το Εργατοϋπαλληλικό Κέντρο Λασιθίου διοργάνωσαν ημερίδα με θέμα: «Η τρέχουσα κατάσταση της Ελληνικής Οικονομίας και οι αναπτυξιακές προοπτικές του νομού Λασιθίου». Στην εκδήλωση εισαγωγικές παρεμβάσεις διατυπώθηκαν από την Πρόεδρο του Ε.Κ. Λασιθίου, κ. Μανώλη Πεπόνη, τον Γενικό Γραμματέα της ΓΣΕΕ, κ. Νικόλαο Κιουτσούκη, και τον Εκτελεστικό Αντιπρόεδρο του ΙΝΕ-ΓΣΕΕ, κ. Φίλιππο Θωμά. Ο Επιστημονικός Δ/ντής του ΙΝΕ-ΓΣΕΕ και Καθηγητής του Τμήματος Οικονομικών Επιστημών του ΕΚΠΑ, κ. Γιώργος Αργείτης, παρουσίασε τα βασικά ευρήματα της πρόσφατης ενδιάμεσης έκθεσης του ΙΝΕ-ΓΣΕΕ για την Ελληνική Οικονομία και την Απασχόληση για το 2018. Επίσης, παρουσιάστηκαν ευρήματα μελέτης με τίτλο «Περιφερειακή Ενότητα Λασιθίου: Ανάλυση του Παραγωγικού Δυναμικού και της απασχόλησης, τάσεις και προοπτικές», από τους Γιάννη Δημοτίκαλη, Επίκουρο Καθηγητή ΤΕΙ Κρήτης, Τμήματος Διοίκησης Επιχειρήσεων (Άγιος Νικόλαος) και Νίκο Τριχά, Επιστημονικό Συνεργάτη ΤΕΙ Κρήτης, Τμήματος Διοίκησης Επιχειρήσεων (Άγιος Νικόλαος).

ΙΝΕ/ΓΣΕΕ
Ιουλιανού 24, Τ.Κ. 104 34
Κωδ. 3385